

Helmi Heinonen

Ei saa katsoa!

Näkökulmia haitallisen aineiston käsitteelle lastenteatterissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkinto

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

24.10.2014

<p>Tekijä Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Helmi Heinonen Ei saa katsoa! Näkökulmia haitallisen aineiston käsitteelle lastenteatterissa</p> <p>39 sivua + 1 liite 24.10.2014</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Esittävän taide</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Teatteritoiminnan suuntautumisvaihtoehto</p>
<p>Ohjaaja</p>	<p>Teatteritaiteen maisteri Meri Nenonen</p>
<p>Opinnäytetyö tutkii haitallisen aineiston käsitettä lastenteatterissa. Työ etsii käsitteelle ”haitallinen aineisto” sisällöllisiä määrittelyjä kolmesta eri näkökulmasta. Kolme näkökulmaa ovat lainsäädäntö, kehityspsykologia ja haastattelututkimus.</p> <p>Lainsäädännön näkökulmassa käsitellään kansainvälisestä laista Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus ja kansallisesta lainsäädännöstä Suomen kuvaohjelmalaki. Kehityspsykologian näkökulmaksi on valittu Jean Piaget’n teoria lapsen kognitiivisesta kehityksestä. Haastattelututkimuksella on haettu työhön teatterinäkökulma. Haastattelumenetelmänä on käytetty strukturoitua asiantuntijahaastattelua. Haastatellut asiantuntijat ovat psykologi Riitta Martsola, teatteriohjaaja Marjaana Castren sekä dramaturgi Anna Krogerus. Kaikissa näkökulmissa on pohdittu kerätyn tiedon soveltamista lastenteatteriin kahdella tavalla: esityksen aiheen ja keinojen kautta.</p> <p>Kerätyn tiedon pohjalta on luotu lastenteatterin tekijöille ja muille lastenkulttuurin kanssa työskenteleville työkalu, jonka avulla suunnitella, arvioida ja ikärajoittaa lapsilähtöisiä lastenteatteriesityksiä. Työkalu pohjautuu opinnäytetyön tutkimuksesta nousseeseen loppupäätelmään, että ikärajoittamista tarvitaan mahdollisimman vähän, kun lastenteatteria tehdään lapsilähtöisesti. Lastenteatteri-termi opinnäytetyössä tarkoittaa teatteriammattilaisten tekemiä teatteriesityksiä 4–12-vuotiaille lapsille.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>Lastenteatteri, haitallinen aineisto, lastenkulttuuri, ikäraajat</p>

Author Title	Helmi Heinonen Aspects for Harmful Material in Theatre for Children
Number of Pages Date	39 pages + 1 appendice 24 October 2014
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor	Meri Nenonen, Master of Arts
<p>This final thesis studies the concept of harmful material in theatre for children. The final thesis looks for content-related definitions to define “harmful material” from three different aspects. The three aspects are as follows: legislation, psychology and research conducted by interviews.</p> <p>The aspect of legislation includes both international and national law. The aspect of psychology includes Jean Piaget’s theory of the cognitive development. Interview based research includes three interviews conducted from the experts of the field in question. The experts include the psychologist Riitta Martsola, the theatre director Marjaana Castren and the dramaturge Anna Krogerus. All aspects include also the writer’s thoughts about how to adjust gained information to the theatre for children in two ways: through theme and means of the performance.</p> <p>The writer of this final thesis has created a tool to help artists who want to create child-perspective theatre performances or need help for age limiting. Tool is based on the idea that age limiting is less needed when performances are made from the child’s perspective. Theatre for children is defined in this final thesis as theatre performances made by theatre professionals for children between 4–12 years.</p>	
Keywords	Theatre, children, age limiting, harmful material

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lainsäädännön näkökulma	3
2.1	YK:n lapsen oikeuksien sopimus	3
2.2	YK:n oikeuksien soveltaminen lastenteatteriin	4
2.3	Suomen kuvaohjelmanlaki	6
2.3.1	Ikärajat ja sisältösymbolit	8
2.3.2	Kuvaohjelmanlain soveltaminen lastenteatteriin	9
3	Kehityspsykologinen näkökulma: kognition ja ajattelun kehitys	13
3.1	Piaget'n ajattelun kehityksen teoria	13
3.2	Piaget'n teorian soveltaminen lastenteatteriin	15
4	Asiantuntijahaastattelut	16
4.1	Haastattelumenetelmät ja -kysymykset sekä aineistonkäsittely	17
4.2	Psykologi Riitta Martsola	18
4.2.1	Haitallinen aineisto	18
4.2.2	Teatterin erityispiirteet	20
4.2.3	Esittämisen tapa ja toivon säie	21
4.3	Teatteriohjaaja Marjaana Castren	23
4.3.1	Lapsi suunnittelun keskiössä	23
4.3.2	Lapsi katsojana	24
4.3.3	Turvallinen esitystilanne ja huomioon otettavia asioita	25
4.3.4	Onnellinen loppu?	27
4.4	Dramaturgi Anna Krogerus	27
4.4.1	Kuluttajakasvatusta ja kilpavarustelua	27
4.4.2	Toinen todellisuus	29
4.4.3	Kannatteleva läsnäolo	30
4.5	Haastattelujen yhteenveto ja soveltaminen lastenteatteriin	31
5	Työkalu lastenteatterin ikärajoitukseen	32
5.1	Tekoprosessi, tausta-ajatukset ja käyttöohjeet	33
5.2	Käyttökokemuksia	35
6	Lopuksi	37
	Lähteet	40
	Liitteet	
	Liite 1. Työkalu lapsilähtöisen lastenteatterin tekemiseen, arvioimiseen ja ikärajoittamiseen	

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni tutkin haitallisen aineiston käsitettä lastenteatterissa. Etsin käsitteelle ”haitallinen aineisto” sisällöllisiä määrittelyjä lainsäädännön, kehityspsykologian ja haastattelututkimuksen näkökulmista. Keräämäni tiedon pohjalta olen luonut lastenteatterin tekijöille työkalun, jonka avulla suunnitella, arvioida ja ikärajoittaa lapsilähtöisiä lastenteatteriesityksiä. Lastenteatteri-termi opinnäytetyössäni tarkoittaa teatteriammattilaisten tekemiä teatteriesityksiä 4–12-vuotiaille lapsille. Olen jättänyt ikärajuksesta pois vauvat, taaperot ja nuoret. Käsite haitallinen aineisto tulee Suomen kuvaohjelmalaista. Haitallisen aineiston määritelmä lastenkulttuurissa kiinnostaa minua ammatillisesti nuorena lastenteatterintekijänä sekä henkilökohtaisesti pienen lapsen äitinä. Ammatillisesti käsikirjoitan, ohjaan, tuotan ja näyttelen erilaisissa lastenteatteriprojekteissa. Mielestäni lastenkulttuurin tekijöillä on taiteellisen vastuun lisäksi pedagoginen, yhteiskunnallinen ja lastensuojelullinen vastuu materiaalista, jota he lapsiyleisölle tuottavat. Osa lastenkulttuurin materiaalista valvotaan lailla ja ohjeistuksilla. Teatterikentällä ei ole olemassa valtakunnallisia tai kansainvälisiä ikärajasuosituksia lastenteatteriesityksille.

Luvussa kaksi käsittelen haitallisen aineiston käsitettä lainsäädännön näkökulmasta. Olen valinnut tämän näkökulman työhöni, koska lait asettavat raamit yhteiskunnassa toimimiselle myös taiteen kentällä ja erityisesti lasten kanssa tekemisissä oltaessa. Näkökulma käsittää niin kansainvälisen kuin kansallisen lain. Olen valinnut kansainvälistä lakia edustamaan Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen. Suomen lainsäädännöstä esittelen kuvaohjelmalain, sekä sen pohjalta laaditut kuvaohjelmien ikärajasuositukset.

Luvussa kolme tutkin aihetta kehityspsykologian näkökulmasta. Valitsin tämän näkökulman, koska opinnäytetyötäni varten tutkimani lait on säädetty kehityspsykologisen tiedon valossa. Olen valinnut käsiteltäväksi Jean Piaget’n teorian kognitiivisesta kehityksestä. Piaget’n teoria lapsen ajattelun kehittymisestä on yksi tunnetuimpia suuria teorioita psykologiassa (Paavilainen 2014, 22). Luvussa esittelen teorian lyhyesti ja pohdin sen soveltamista lastenteatteriin.

Luvussa neljä esittelen haastattelututkimukseni menetelmiä ja tuloksia. Haastattelututkimuksella pyrin löytämään haitallisen aineiston käsitteeseen teatterinäkökulman. Valitsin työhöni menetelmäksi asiantuntijahaastattelun saadakseni tietoa alallaan tunnustetuilta

asiantuntijoilta. Kaksi valitsemaani alaa olivat psykologia ja lastenteatteri. Haastattelin opinnäytetyötäni varten lasten ja nuorten mediavaikutuksiin perehtynyttä psykologi, psykoterapeutti ja tietokirjailija Riitta Martsolaa ja teatteriohjaaja, opettaja sekä kansainvälisen lasten- ja nuortenteatterijärjestö Suomen Assitej:n kunniapuheenjohtaja Marjaana Castrenia sekä dramaturgi ja kirjailija Anna Krogerusta. Haastattelumenetelminä käytin strukturoitua asiantuntijahaastattelua sekä sähköpostihaastattelua.

Luvussa viisi esittelen koko aineiston pohjalta luomaani työkalua, sen tekoprosessia ja käyttötapaa. Työkalu on tarkoitettu lastenteatterintekijöille auttamaan lapsilähtöisen ja laadukkaan lastenteatteriesityksen prosessin hahmottamista, lastenteatteriesitysten ikärajoittamista sekä esityksen aiheiden ja keinojen valintaa. Työkalu on myös tiivistelmä tutkimukseni tuloksista. Työkalu on opinnäytetyön liitteenä.

Pohdin jokaisessa luvussa haitallisen aineiston käsitteen soveltamista lastenteatteriin lähdemateriaalin pohjalta. Pyrin konkretisoimaan ja sanallistamaan lähteiden tuomaa ohjeistusta kahteen lastenteatteriin liittyvään näkökulmaan: aiheen valintaan ja keinojen käyttöön. Aiheella tarkoitan lastenteatteriesityksen teemaa, sisältöä ja aiheita, joita tarinassa käsitellään. Keinoilla tarkoitan lastenteatteriesityksen muotoa ja draamallisia keinoja, joilla tarinaa kerrotaan.

Lopuksi luvussa kuusi käsittelen tutkimuksen ja opinnäytetyön kirjoittamisen prosessia valmistuvana teatteri-ilmaisun ohjaajana.

2 Lainsäädännön näkökulma

Tässä luvussa esittelen lainsäädännön näkökulman lapsille haitallisen aineiston käsitteen määrittelyssä. Esittelen kansainvälisestä laista Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen, koska se on maailman tunnetuin lasten oikeuksien sopimus ja liki kaikkien maailman valtioiden ratifioima (Suomen Unicef 2014). Kansallisesta lainsäädännöstä nostan esiin kuvaohjelman, joka on ainut löytämäni kotimainen lastenkulttuuriin liittyvä lakilähde, jossa lapsille haitallista aineistoa sisällöllisesti määritellään.

2.1 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien julistus hyväksyttiin 20.11.1959. Se muutettiin valtioita oikeudellisesti sitovaksi YK:n lapsen oikeuksien sopimukseksi 1989. Sopimuksen ovat ratifioineet lähes kaikki maailman valtiot. Sopimuksessa käytettävä termi lapsi viittaa jokaiseen alle 18-vuotiaaseen henkilöön, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aiemmin. Sopimuksen sisällön ovat suunnitelleet hallitukset, kansalaisjärjestöt sekä eri lapsialojen asiantuntijat. Sopimus nojaa YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin YK:n lapsen oikeuksien sopimus, sitä on noudatettava. Näin YK:n sopimusta voidaan pitää lasten oikeuksien ”minimisopimuksena”, joka toimii pohjana myös valtioiden omalle lainsäädännölle. (Suomen Unicef 2014.)

Sopimus sisältää paljon erilaisia linjauksia lapsen perusoikeuksista. Nostan tässä esiin ne artikkelit, jotka minun tulkintani mukaan ovat sovellettavissa lapsille suunnattuun kulttuuriin ja sitä kautta lastenteatteriin. Käsittelen läpi lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit 13, 14, 17, 19 ja 31.

Artikla 13 takaa lapselle oikeuden ilmaista oman mielipiteensä. ”Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa” (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, Artikla 13). Oikeuden käytölle voidaan asettaa rajoituksia, jos ne on säädetty laissa ja rajoitukset ovat välttämättömiä joko muiden oikeuksien ja maineen kunnioittamiseksi tai kansallisen turvallisuuden, yleisen

järjestyksen tai väestön terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Artikla korostaa siis lapsen omaa oikeutta oman mielipiteen esilletuomiseen. Lisäksi artikla takaa lapselle oikeuden saada tietoa. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 13.)

Artikla 14 vaatii sopimusvaltioiden kunnioittavan lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonvapauteen. Oikeutta voidaan rajoittaa laissa säädetyillä ja vain välttämättömillä rajoituksilla yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalin tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 14.)

Artikla 17 takaa lapselle oikeuden saada tietoa esimerkiksi television, radion ja lehtien välityksellä. Valtion velvollisuudeksi todetaan rohkaista tiedotusvälineitä tuottamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevaa aineistoa. Lasta pitää myös suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 17.)

Artikla 19 vaatii lasta suojeltavan kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Väkivalta sisältää myös henkisen väkivallan. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 19.)

Artikla 31 korostaa lapsen oikeutta lepoon ja vapaa-aikaan, iän mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen taide- ja kulttuurielämään (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 31).

2.2 YK:n oikeuksien soveltaminen lastenteatteriin

Yhdessä edellä mainitut artiklat korostavat lapsen oikeutta tietoon, ajatuksenvapauteen, uskonvapauteen, tiedotusvälineiden kautta saatavaan tietoon, väkivallattomaan ympäristöön, lepoon, leikkiin ja kulttuurielämään osallistumiseen. Lasta tulee suojella hänen ”hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta” aineistolta (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989, artikla 17). Hyvinvointia ei sinänsä määritellä näissä artikkeleissa muuten kuin väkivallattomuutena. Voidaan siis tulkita väkivallan olevan ns. vahingollista eli haitallista aineistoa.

Voitaisiin tulkita, että väkivalta lastenteatteriesityksen aiheena tulee olla harkittu ja tietoinen päätös. Väkivallan aiheen käsittely ei saa tuottaa negatiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. Negatiiviset vaikutukset hyvinvointiin voidaan tulkita fyysisinä ja psyykkisinä vaikutuksina, kuten fyysiset pelkoreaktiot ja psyykkinen ahdistus. Välinpitämätön kohtelu voidaan tulkita välinpitämättömyydeksi lapsiyleisöä kohtaa aiheen ja keinojen valinnassa. Vastaparina tälle olisi lapsiyleisön hyvinvoinnista välittäminen ja näin ikäryhmälle sopivien aiheiden ja keinojen valinta harkintaa käyttäen.

Artikloissa korostetaan lapsen vapautta monessa suhteessa. Toisaalta korostetaan myös vapauden yli meneviä seikkoja, kuten kansallista turvallisuutta, yleistä järjestystä, moraalialia ja muiden perusoikeuksia. Artikloissa korostetaan myös vanhempien valtaa ja ohjausta suhteessaan lapsiin, mitä valtion tulee kunnioittaa. Lapsen oikeudet ajatuksen- ja uskonvapauteen voitaisiin ottaa lastenteatteriesityksissä huomioon esimerkiksi tiedostamalla esityksen sisältämät väitteet, ideologiat ja mahdollinen propagandamateriaali. Valtion tulee kunnioittaa lapsen vanhempien ohjausta, ja siinä valossa myös teatteritekkijöiden tulee kunnioittaa vanhempien valtaa suhteessa lapseen. Valta näkyy jo teatteripäätöksessä: vanhempi päättää lapselleen sopivan esityksen, ostaa lipun ja organisoii lapselle mahdollisuuden teatterielämykseen. Ajatuksen- ja uskonvapauteen voidaan tulkita liittyvän esimerkiksi lapsen ja vanhemman oikeus poistua kesken teatteriesitystä mahdollisen loukkaavan tai epähalutun sisällön vuoksi ja teatterintekijöiden rehellinen mainostus esityksestä. Rehellisellä mainostuksella tarkoitan esityksen aiheen tuomista esiin mainoksissa ja lehdistömateriaaleissa, sekä mahdollisen propagandan tietoista vähentämistä esityksestä. Hyvä kysymys on pohtia taiteilijan oikeutta tuoda esiin haluaansa sanomaa teoksessaan ja toisaalta lapsikatsojan oikeutta ajatuksen- ja uskonvapauteen sekä vanhemman oikeutta yli lapsen vapauden. Tasapainon löytäminen näiden oikeuksien välillä voi olla vaikeaa.

Perusteet, joita voidaan käyttää lapsen oikeuksien kumoamiseksi, ovat kansallinen turvallisuus, yleinen järjestys, moraalialia ja muiden perusoikeudet. Se, miten nämä perusteet taas määritellään sisällöllisesti, on tulkinnanvaraista. Lastenteatteriin sovellettaessa voitaisiin tulkita, ettei lapsille saisi näyttää propagandaa, vahvaa kritiikkiä valtiota tai yleistä moraalikäsitystä vastaan eikä ”opettaa” polkemaan toisten oikeuksia. Lastenkulttuuriin liittyvät valitukset ovat usein moraalialiin ja turvallisuuteen liittyviä. Kohuja nousee lapsille kohdennetusta materiaalista, joka sisältää seksiä tai muuta ”moraalittomuuksia”, turvallisuutta horjuttavaan käytökseen kannustavaa ohjeistusta tai vahvaa, jopa anarkistista kritiikkiä vallitsevia oloja kohtaan. Tulkinnasta vedettyjä esimerkkejä lastenteatterissa

voisivat olla väkivallan ihailu, äänestämättä jättämisen kannustaminen, uskoon käännitys, vegaaniruokavalioon rohkaisu tai seksuaalisuuteen liittyvien arkojen asioiden käsittely esityksessä. Opinnäytetyössäni tarkastelussa ovat 4–12-vuotiaille suunnatut lastenteatteriesitykset. Yllä esimerkin omaiset aiheet eivät olisi niin shokeeraavia nuorten keskuudessa. Aiheet ja tabut ovat myös kulttuurisidonnaisia. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen näkyvillä olo lapsille suunnatussa materiaalissa on vahvasti kulttuurisidonnaista.

2.3 Suomen kuvaohjelmalaki

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy ”oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoa, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä”. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia välttämättömiä rajoituksia lasten suojelemiseksi. (Suomen perustuslaki, § 12).

Uusi kuvaohjelmalaki astui voimaan Suomessa vuoden 2012 alussa (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 38). Lain tarkoitus on suojella lapsia (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 1). Termillä kuvaohjelma tarkoitetaan televisio-ohjelmaa, elokuvaa, peliä tai muuta ”*liikkuvina kuvina teknisin keinoin katseltavaksi tarkoitettua sisältöä*” (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 3). Kuvaohjelman tarjoajalla tarkoitetaan sitä, joka saattaa kuvaohjelman yleisölle katseltavaksi (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 3).

Kuvaohjelman tarjoajan on tehtävä ilmoitus Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskukselle kuvaohjelmien tarjoamisesta (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 4). Media- ja kuvaohjelmakeskus, joka on osa Kansallista audiovisuaalista instituutiota, vastaa kuvaohjelmien luokittelusta kouluttamalla luokittelijoita (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2014).

Kaikkia kuvaohjelmia ei luokitella. Kuvaohjelma vapautetaan luokittelusta sisällön perusteella, jos se on suora lähetys tai sisältää

- yksinomaan opetuksellista sisältöä,
- yksinomaan musiikkia, urheilua tai toisinnoksia näistä tai kulttuuri- tai hartaustilaisuuksista,
- yksinomaan kaikenikäisille tarjottavia aiheita, kuten askartelua, hyvinvointia, muotia, leikkiä,
- yksinomaan tavaroiden tai palvelujen markkinointiaineistoa,

- yksinomaan aatteellisesta tai poliittisesta toiminnasta tiedottavaa aineistoa tai ajankohtaista uutisaineistoa. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 9.)

Luokittelua ei myöskään tehdä, jos ohjelma on yksiselitteisesti tarkoitettu tarjottavaksi yli 18-vuotialle ja siihen on tehty selvästi havaittava merkintä 18 vuoden ikärajasta. Media- ja kuvaohjelmakeskus voi myös hyväksyä ohjelmalle Euroopan unionin alueella annetun ikärajan ja symbolin käytettäväksi Suomessa ilman kotimaista luokittelua. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 16.)

Luokittelulla tarkoitetaan kuvaohjelman katsomiseen perustuvaa arviointia siitä, voiko kuvaohjelma vaikuttaa haitallisesti tiettyä ikää nuoremman lapsen kehitykseen (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 3). Lapsen kehitykselle haitallisena pidetään kuvaohjelmaa, joka ”- - väkivaltaisuuden tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai ahdistusta aiheuttamalla taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lapsen kehitykseen”. Haitallisuutta arvioitaessa on otettava huomioon, miten ja millaisissa yhteyksissä tapahtumat kuvataan. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 15.)

Jos kuvaohjelma arvioidaan haitalliseksi lapsen kehitykselle, sille on luokiteltava sisällön mukaan 7, 12, 16 tai 18 vuoden ikäraja ja annettava ohjelman sisältöä kuvaava symboli. Symboli kertoo, minkä sisällön mukaan ikäraja on annettu. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 16.)

Kuvaohjelman ikärajamerkintöjen noudattaminen on laissa sitovaa. Ohjelman voi kuitenkin julkisesti esittää enintään kolme vuotta luokiteltua ikärajaa nuoremmalle silloin, kun lapsi on 18 vuotta täyttäneen seurassa. Tämä koskee ikärajamerkintöjä 7, 12 ja 16. Jos kuvaohjelman ikäraja on 18 vuotta, sen tarjoaminen alaikäiselle on kielletty. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 6.)

Ikärajojen noudattamista televisiossa tulee huolehtia niin, että ikärajamerkinnän saanutta kuvaohjelmaa voidaan esittää televisiossa vain sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisiota, tai niin, että ohjelman vastaanottamiseen tarvitaan suojausten purkulaite. Kuvaohjelman tarjoajan on tiedotettava ikärajoista sekä muista lasten suojelua edistävästä keinoista ohjelman tarjoamisen yhteydessä. (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 6.) Kuvaohjelmalain pykälää rikottaessa maksimirangaistus on sakko kuvaohjelmarikkomuksesta (Kuvaohjelmalaki 710/2011, § 36).

2.3.1 Ikärajat ja sisältösymbolit

Sallittu
kaikenikäisille

Elokuvat, televisio-ohjelmat ja digitaaliset pelit merkitään ikärajalta ja sisältösymbolilla. Merkintä kertoo minkälaisien lapsille haitallisten sisältöjen vuoksi ohjelmalla on ikäraja.

Sallittu
yli 7-vuotiaille

Sallittu
yli 12-vuotiaille

Sallittu
yli 16-vuotiaille

Vain aikuisille

Sisältää
väkivaltaa

Sisältää
seksiä

Voi aiheuttaa
ahdistusta

Sisältää
päihteiden käyttöä

Kuvio 1. Suomessa käytössä olevat kuvaohjelmien ikärajat ja sisältösymbolit (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014a).

Kuvaohjelma luokitellaan niin, että sille annetaan yksi ikärajamerkintä voimakkaimmin haitalliseksi arvioidun sisällön mukaan sekä korkeintaan kaksi haitallisuusmerkintää eli sisältösymbolia. Yksittäiset kohtaukset eivät aina nosta ohjelman ikärajaa vaan tässä luotetaan luokittelijan kokonaisarvioon kuvaohjelmasta. Haitallisuusmerkinnät ovat väkivalta, seksi, ahdistus ja päihteet. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014b.) Käytettävissä olevat ikärajat ovat S, 7, 12, 16 ja 18 (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c).

S- eli sallittu kaikille -ikäkategoriassa sisältömerkit tarkoittavat hyvin lievää väkivaltaa, hyvin lievää seksuaalista sisältöä sekä hyvin lievää ahdistavaa sisältöä. Päihdesymbolia ei tässä eikä seuraavassa ikärajakategoriassa ole. Yli 7-vuotialle sallitut kuvaohjelmat voivat sisältää lievää väkivaltaa, lievää seksuaalista sisältöä sekä lievää ahdistusta aiheuttavaa sisältöä. Yli 12-vuotialle sallitut ohjelmat voivat sisältää väkivaltaa, seksuaalista sisältöä, melko voimakasta ahdistusta aiheuttavaa sisältöä sekä huumeiden viitteellistä käyttöä tai alaikäisten alkoholin käyttöä. Yli 16-vuotiaille sallitut ohjelmat voivat sisältää voimakasta väkivaltaa, avointa seksuaalista sisältöä, voimakasta ahdistusta aiheuttavaa sisältöä sekä huumeiden käyttöä. Yli 18-vuotiaille eli vain aikuisille sallitut ohjelmat voivat sisältää erittäin voimakasta väkivaltaa, erittäin yksityiskohtaista seksuaalista sisältöä, erittäin voimakasta ahdistusta aiheuttavaa sisältöä sekä ihannoivaa erittäin vaarallisten huumeiden käyttöä. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c.)

Nämä neljä sisältösymbolia ja haitallisen aineiston määrittäjää on valittu seuraavin perustein: Mediaväkivallan on tieteellisessä tutkimuksessa todettu aiheuttavan haittavaikutuksia alaikäisten lasten keskuudessa. Haittavaikutukset jaetaan psyykeä kuormittaviin tunnevaikutuksiin ja väkivaltaa hyväksyviin ajatusmalleihin johtaviin mallivaikutuksiin. Ikätasolle sopimattomien seksuaalisuuteen liittyvien kuvausten on arvioitu olevan kehitykselle haitallisia. Aihetta on tutkittu vähän, mutta arvion mukaan haittavaikutuksia ovat vääristyneet mallit ja lyhenevä lapsuus. Ahdistavien sisältöjen tutkitut seuraukset lapsilla ovat erilaiset stressireaktiot, jotka pidentyessään voivat olla kehitykselle haitallisia. Ahdistuksen ja pelon aiheuttajia määritellään ikärajoissa kehityspsykologisesta näkökulmasta. Päihteiden käytön esittämistä ei sinänsä voida pitää haitallisena lapsen kehitykselle, ellei konteksti ole päihteiden käyttöä ihannoivaa ja käytön ongelmatonta esittämistä. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014d.)

2.3.2 Kuvaohjelmalain soveltaminen lastenteatteriin

Kuvaohjelman ja teatterin eroavaisuuksien pohtiminen on tärkeää sovellettaessa kuvaohjelmien ikärajoja lastenteatteriin. Kuvaohjelmille laaditaan ikärajat, jotka suojelevat lapsia haitalliselta aineistolta. Teatterissa annetaan usein ikäsuositus ja joskus myös ikäraja. Ikäsuositus tarkentaa kohdeyleisöä ja neuvoo näin siinä, minkä ikäiselle esitys on mielekäs. Ikäraja taas laitetaan esityksiin, joissa on materiaalia, jota ei suositella kaiken ikäisille. Teatterin ja kuvaohjelmien ikäsuositusten ja -rajojen välillä on näin merkitysero.

Toinen ero on levinneisyydessä. Kuvaohjelmaa on tarjolla ja jaossa aivan eri volyymissa kuin teatteriesitystä. Kiellettyyn kuvaohjelmaan lapsi voi päästä käsiksi itsenäisesti, mutta kiellettyyn teatteriesitykseen ei. Kuvaohjelmalaki ei voi suoraan siirtää koskemaan lastenteatteria, mutta sitä on mielekästä soveltaa lastenteatteriin. Kuvaohjelmalaki ja sen ikärajat määrittävät haitallisen aineiston käsitettä sisällöllisesti tarkasti ja ovat näin hyvä pohja myös lastenteatterin haitallisen aineiston pohdintaan.

Teknologian kehittyessä televisio- ja elokuvakokemus on koko ajan menossa moniaistillisempaan ja moniulottuaiseen suuntaan. Pelikehitys tuo oman osallistavan kuvaohjelmatarjontansa myös lapsille. Raja kaksikulotteisen television ja elävän teatteriesityksen välillä kapenee. Myös televisiokokemus ja elokuvateatterin kokemus ovat keskenään erilaiset. Lastenteatteriesitys voi olla perinteinen puhedraama, osallistava esitys tai vaikkapa vaellusdraama, jossa yleisö kulkee esityksen aikana monessa eri tilassa. Teatterissa käytetään nykyään myös kuvaohjelman keinoja, kuten liikkuvaa kuvaa ja valmiiksi nauhoitettuja videomateriaaleja.

Erilaisista kuvaohjelma- ja teatterivaihtoehtoista huolimatta voi kuvaohjelman ja teatteriesityksen väliltä löytää ainakin yhden selvän eron. Kuvaohjelman materiaali tulee lapselle läpi ihmisen hallitsemasta laitteesta. Kuvaohjelma voidaan nähdä näin etäännytettympänä muotona kuin teatteri, jossa taas tapahtumat tapahtuvat lapsen kanssa fyysisesti samassa tilassa reaaliajassa. Toinen ero on kontaktin mahdollisuus yleisön ja materiaalin välillä. Näyttelijät pystyvät aistimaan yleisön reaktioita ja vastaamaan niihin elävässä teatteriesityksessä.

Kuvaohjelmalaki ja sen pohjalta tehdyt ikärajat ja sisältösymbolit määrittävät haitallista aineistoa hyvinkin tarkkaan. Neljä haitalliseksi määriteltyä aihetta ovat väkivalta, seksi, päihitteet ja ahdistusta aiheuttava materiaali, joka määritellään tarkemmin ohjeistuksessa mm. kauhuelementeiksi ja psyykkistä ahdistusta kuvaaviksi keinoiksi. Opinnäytetyössäni käsittelen ikäjakaumaa 4–12-vuotiaat. Tähän ikäjakaumaan mahtuvat siis ikärajamerkinnot S, 7 ja 12. Seuraavaksi käyn tarkemmin läpi näiden ikärajakategorioiden sisällöt ja soveltamisen lastenteatteriin.

Kuvaohjelma, joka on luokiteltu sallituksi kaikenikäisille, ei sisällä minkäänlaisia sisältösymboleita. Ohjelma voi sisältää hyvin lievää väkivaltaa tai väkivallan uhkaa, joka esiintyy animaatioissa tai esimerkiksi slapstick-komediassa. Ruumiillista kipua ei synny, ja ohjelma on yleistunnelmaltaan lämminhenkinen ja selvästi lapsille suunnattu. Kuvaohjelma

voi myös sisältää hyvin lievää seksuaalista sisältöä, mikä tarkoittaa halailua, syleilyä tai suudelmia, sekä alastomuutta muussa kuin seksuaalisessa kontekstissa. Hellyyttä korostetaan seksuaalisen latauksen sijaan. Kaikille sallittu ohjelma saa sisältää hyvin lievää ahdistavaa sisältöä eli lyhytkestoisia ja lieviä pelottavia tai jännittäviä elementtejä, jotka ratkeavat positiiviseen suuntaan hyvin nopeasti. Ääni- ja kuvatehosteet saavat olla lieviä ja selkeästi lapsille suunnattuja. Päihteiden käyttöä ei mainita ollenkaan tässä ikä-kategoriassa. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c.)

Tässä opinnäytetyössä edellinen kuvaus koskisi siis 4–6-vuotialle suunnattuja teatteriesityksiä. Esityksen tulisi olla lämminhenkinen ja väkivallaton eikä esityksen aiheena saisi olla seksi. Pelottavien elementtien tulee nopeasti ratketa positiiviseen suuntaan, eli käytännössä esityksellä tulisi olla onnellinen ja positiivinen loppu. Shokeeraavia ja pelottavia keinoja ei tulisi käyttää. Teatterissa ne voisivat tarkoittaa esimerkiksi pitkiä pimenyksiä, kovia ja pelottavia äänitehosteita sekä sitä, että henkilöhahmot kokevat esityksessä uhkaa.

Ikärajan 7 kategoriasta löytyvät kolme mahdollista sisältösymbolia: väkivalta, seksi ja ahdistusta aiheuttava sisältö. Ohjelma voi sisältää lievää väkivaltaa, joka määritellään epärealistiseksi tai komedialliseksi. Väkivaltaa ei saa ihannoida ohjelmassa. Seksi-merkintä tarkoittaa tässä ikärajassa lieviä seksuaalisia viittauksia tai yksittäisiä verhotusti esitettyjä eroottissävytteisiä kohtauksia. Ohjelmassa voi olla lievää ahdistusta aiheuttavaa sisältöä. Sisältö on melko lieviä ja lyhytkestoisia kauhuelementtejä, pelottavuutta, jännittävyyttä tai väkivallan uhkaa. Tärkeää on, että uhan kohteena olevat henkilöt pelastuvat lähes välittömästi. Kuva- ja äänitehosteita saa käyttää kohtalaisesti luomaan synkähköä materiaalia. Ohjelma saa myös sisältää lasten universaaleja pelkoja käsitteleviä tilanteita, kuten yksin jääminen, pimeä tai läheisen menettäminen. Olennaista on henkilöiden selviytyminen tilanteesta positiivisella tavalla. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c.)

Lastenteatteriin ohjeistusta sovellettaessa puhutaan siis ikäryhmästä 7–11-vuotiaat. Esityksen ei tulisi edelleenkään käsitellä väkivaltaa, ja keinona väkivallan tulisi olla epärealistinen tai komediallinen. Esityksen henkilöhahmot voivat kokea väkivallan uhkaa, mutta lähes välittömän pelastumisen ja onnellisen lopun vaade on vielä olemassa. Lievä seksuaalinen lataus on sallittu verrattuna edelliseen ikärajaryhmään, ja seksuaalisuus voi siis tietyissä rajoissa olla aiheena tälle ikäryhmälle. Seksuaalista latausta voisi näyttää

verhotusti, esimerkiksi varjoteatterin keinoin. Pelottavia ja lievästi ahdistavia elementtejä saa käyttää, kunhan esityksen yleisilme ja loppuratkaisu ovat positiivisia ja turvallisia. Lasten universaaleja pelkoja voi käyttää aiheina esityksissä. Voidaan tulkita, että kuolemaa voidaan käsitellä yli 7-vuotiaiden kanssa.

Ikäraja 12 sisältää kaikki neljä luokkaa. Väkivalta ei saa olla erityisen yksityiskohtaista, eikä hallitsevasti lapsiin, eläimiin tai lapsipäähenkilön perheenjäseniin kohdistuvaa. Väkivallan uhan tai väkivaltarikoksen selvittämisen on oltava keskeisempää kuin itse väkivallan. Väkivallan on oltava epärealistista tai etäännytettyä. Seksuaaliseen väkivaltaan saa olla vain hienovaraisia viitteitä. Seksuaalinen sisältö tässä kategoriassa tarkoittaa peiteltäviä seksikohtauksia tai runsaita seksiviitteitä. Mahdollisesti yksi avoin seksikohtaus voi mennä läpi tässä ikäkategoriassa. Suurin muutos edellisiin ikärajaloukkiin on melko voimakasta ahdistusta aiheuttava sisältö, joka poikkeaa jo paljon aiempien ikärajaloukkien hyvin lievästä tai lievästä ahdistusta aiheuttavasta sisällöstä. Ohjelma saa sisältää lyhytkestoista ja ei-hallitsevaa ihmisiin tai eläimiin kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa. Kaltoin kohtelua ja psyykkistä kärsimystä saa kuvailla, kuten myös voimakasta surua, läheisen kuolemaa tai itsemurhaa. Kuitenkin korostetaan, että ohjelman lopun on tarjottava katsojalle katartinen kokemus tai toivon elementti. Kategoriassa voi olla ahdistusta herättävää luonnonmullistusten tai onnettomuuksien kuvausta. Kategoriaan kuuluvat myös voimakkaat ääni- ja kuvatehosteet, pitkäkestoinen piinallinen uhka, äkilliset säikäytykset sekä melko voimakkaat yliluonnolliset elementit. Yksittäisiä realistisia ja yksityiskohtaisia kuvauksia väkivallan uhreista saa käyttää. Tosi-tv-ohjelmissa saa näyttää aitoja tilanteita, joissa tapahtuu itseä tai muita vahingoittavaa käytöstä, jos käytös ei sisällä väkivaltaisia elementtejä. Ikärajaloukassa 12 löytyy myös sisältömerkki päihteiden käytöstä. Tällöin ohjelma sisältää huumeiden ei-hallitsevaa, viitteellistä käyttöä tai alaikäisten viihteellistä ja ongelmatonta alkoholin käyttöä. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c.)

Tämän opinnäytetyön ikärajauksessa edellinen ohjeistus koskee juuri 12-vuotiaita. Suuri muutos tässä ohjeistuksessa verrattuna aiempiin on se, ettei positiivista loppuratkaisua enää vaadita. Henkilöhahmon pelastumisen sijaan katartinen kokemus tai toivon elementti riittää. Aiheen tasolla väkivaltaa ja psyykkistä kärsimystä voidaan käsitellä, sekä kuoleman lisäksi itsemurhaa. Keinoista voidaan käyttää voimakkaita pelottavia elementtejä. Esitys voi siis olla kokonaisuudeltaan paljon synkempi kuin aiemmissä ikärajarahjelmässä. Huumeiden käyttö voi olla esityksen aiheena, mutta keinona viitteellistä ja ei-hallitsevaa eli yksityiskohtaista huumeidenkäytön kuvailua tulisi välttää. Tosi-tv-ohjelmissa

saa näyttää aitoa vahingoittavaa käytöstä. Sovellettaessa ohjeistusta teatteriin voitaisiin tulkita, että myös teatteriesitys voi sisältää aitoa vahingoittavaa käytöstä tarinankerronnallisena keinona.

Yhteenvedon voidaan todeta neljä haitallisen aineiston sisällöllistä määrittäjää: alkoholi, seksi, päihteet sekä ahdistusta aiheuttava materiaali. Alle 12-vuotialle tulee näyttää onnellinen loppu ja positiivinen ratkaisu mahdolliseen uhkaan. Yli 12-vuotialle riittää toivon pilkahdus tai katarttinen kokemus. Universaaleja pelkoja ja kuolemaa ei tulisi käsitellä alle 7-vuotiaiden kanssa. Realistista väkivaltaa tai itsemurhaa ei tulisi näyttää tai käsitellä aiheena alle 12-vuotiaiden kanssa. Seksin tulisi olla pääosin peiteltyä ja viitteellistä. Päihteitä ei tulisi käsitellä aiheena alle 12-vuotiaiden kanssa.

3 Kehityspsykologinen näkökulma: kognition ja ajattelun kehitys

Tässä luvussa esittelen Piaget'n teorian lapsen ajattelun kehittymisestä. Olen valinnut Piaget'n teorian opinnäytetyöni kehityspsykologiseksi näkökulmaksi, koska teoria on yksi tärkeimmistä lapsen kehitystä kuvaavista teorioista ja näkemyksistä (Mussen 2002, 11).

3.1 Piaget'n ajattelun kehityksen teoria

Jean Piaget (1896–1980) oli sveitsiläinen kehityspsykologi. Piaget korosti sitä, ettei lapsella ole valmiita, perittyjä kykyjä vaan ainoastaan valmius reagoida ympäristöönsä. Piaget'n mukaan lapsi muodostaa vuorovaikutuksen kautta skeemoja eli jäsenyntyitä toimintatapoja- ja sarjoja. Lapsi sulauttaa skeemoja uusiin tilanteisiin (assimilaatio) tai mukauttaa niitä uuden tilanteen vaatimalla tavalla (akkommodaatio). Piaget kuvasi lapsen tiedollista kehitystä vaiheittain etenevänä prosessina. Piaget jakoi kognitiivisen kehityksen neljään vaiheeseen. Kehitysvaiheet ovat universaaleja ja vaiheiden omaksujärjestys kiinteä, siten että edellisen vaiheen toimintojen sisäistäminen on edellytys siirtymiselle uuteen vaiheeseen. (Lyytinen & Lyytinen 2006, 19.)

Kuvio 2. Lapsen ajattelun kehityksen neljä vaihetta Piaget'n mukaan (Nurmi ym. 2006).

Sensomotorisessa vaiheessa (0–2 vuotta) lapsi hankkii tietoja havainnoimalla, liikkumalla aktiivisesti sekä käsittelemällä esineitä ympäristössään. Lapsi harjoittelee uusia taitoja toistamalla toimintoja leikeissään. (Lyytinen & Lyytinen 2006, 19.) Kehitysvaiheessa lapsi tutustuu syy-seuraussuhteeseen käytännön toiminnan kuten leikin kautta (Beilin 2002, 120).

Esioperationaalisessa vaiheessa (2–7 vuotta) lapsi siirtyy sensomotorisesta ajattelusta esittävään ajatteluun. Lapsen kielitaito laajenee nopeasti ja lapsi pystyy viivästettyyn jäljittelyyn eli jäljittelemään kohteita, jotka eivät ole läsnä. Lapsi kykenee kuvitteelliseen leikkiin ja luokittelemaan ympäristönsä esineitä yhden luokiteltavan ominaisuuden mukaan sekä hahmottamaan sarjojen rakentumista. Lapsi on tässä kehitysvaiheessa sitoutunut omaan näkökulmaansa, ja lapsen päättelyä ohjaa välitön havainto tilanteesta. Lapsi ei ymmärrä esimerkiksi nesteen määrän säilyvyyttä, jos nesteen olomuotoa muutetaan kaatamalla se asiasta toiseen. (Lyytinen & Lyytinen 2006, 20.) Kehitysvaiheessa lapsen kyky käsitellä vastaavuuksia kehittyy eli lapsi pystyy esimerkiksi yleistämään joi-tain toimintoja ja siten reagoimaan uusiin kohteisiin kuin jo tuttuihin (Beilin 2002, 122).

Konkreettisten operaatioiden vaiheessa (7–11 vuotta) lapsi kykenee irtautumaan välittömistä aistihavainnoista ja pystyy pitämään mielessään useita samaan tilanteeseen liittyviä piirteitä. Lapsi alkaa ajatella representaatioiden eli mielessä olevien sisäisten edustusten varassa. Ajatteluun tulee lisää joustavuutta, ja lapsi kykenee harkitsemaan erilaisia vaihtoehtoja ongelmanratkaisutilanteissa. Lapsi ymmärtää mm. aiemmin mainitun nesteen määrän säilyvyyden koetilanteessa. Lapsi ymmärtää konkreettisissa tilanteissa, ettei kaikki ole sitä miltä näyttää. Tässä kehitysvaiheessa lapsen kyky ymmärtää kolmiulotteista maailmaa sekä erilaisia malleja ja symboleita kehittyy nopeasti. Lapsi ymmärtää, että jokin merkki tai kuvio voi esittää jotain todellista asiaa tai esinettä. Samalla ke-

hittyy lapsen kyky erilaisten luokitusten tekemiseen sekä ylä- ja alaluokkien ymmärtämiseen. Kehitysvaiheessa lapsi ei ole enää niin sitoutunut omaan näkökulmaansa, vaan oppii pikkuhiljaa näkemään tilanteen eri näkökulmista. Lapsi luopuu ajattelussaan monista sadunomaisista ja lapselle tärkeistä uskomuksista. (Ahonen & Pulkkinen 2006, 81–83.)

Formaalisten operaatioiden vaiheessa (12 vuotta) lapsen ajattelu muuttuu abstraktimmaksi, yleistävämmäksi ja tulevaisuuteen suuntautuvaksi (Nurmi 2006, 128). Kehityskaudella lapsen ajattelu on propositionaalista eli perustuu väitteisiin, joiden totuusarvoa voi testata. Lapsi ratkaisee ongelmia tekemällä oletuksia eikä yrityksen ja erehdyksen kautta, kuten aiemmassa kehitysvaiheessa. (Beilin 2002, 125.)

3.2 Piaget'n teorian soveltaminen lastenteatteriin

Piaget'n teoriasta kolme jälkimmäistä vaihetta osuvat tässä opinnäytetyössä käyttämäni ikärajaukseen.

Esioperationaalisessa vaiheessa (2–7 vuotta) lapsen kielitaidon ja leikkikykyjen kehittyessä uskon teatteriesityksellä kokemuksena olevan erittäin hyvä mahdollisuus olla lähellä lapsen leikkiä ja maailmaa. Aiheiden ja keinojen valinnassa hyödyllistä olisi valita lasten tapoja ja keinoja olla ja käsitellä maailmaa ympärillään. Lapsi on päättelyssä kiinni omassa välittömässä havainnossaan, jonka takia lapsi ei vielä ymmärrä sarkasmia tai osaa ”lukea rivien välistä”. Lapsi saattaa vetää teatteriesityksessä nähdystä asiasta suoran johtopäätöksen ja yleistyksen, ja siksi esityksessä esiintuotujen ideologioiden, maailmankuvien ja asenteiden tulisi olla harkittuja. Esimerkiksi jos esitys käsittelee lapselle aivan uutta aihetta, lapsi saattaa vetää suorat johtopäätökset aiheesta ja oppia totuutena esityksen tuoman näkökulman aiheeseen. Keinoissa huomioitavaa on, että lapsi jo muistaa nähtyjä asioita ja pystyy myös itse osallistumaan esimerkiksi näyttelijöiden ja yleisön väliseen kommunikaatioon. Myös se, että sadunomaisuus on pienillä lapsilla vielä vahvasti läsnä elämässä, mahdollistaa keinoissa taianomaisten maailmojen luomisen helpommin kuin vanhempien lasten kanssa.

Konkreettisten operaatioiden vaiheessa (7–11 vuotta) lapsi pystyy jo moninäkökulmaisuuuteen sekä vaihtoehtojen punnitsemiseen. Esityksen välittämät asenteet eivät vaikuta lapsen ajatteluun enää niin vahvasti kuin aiemmin. Moninäkökulmaisuus mahdollistaa sellaisten aiheiden ja teemojen käsittelyn, jossa ei olekaan suoraan oikeaa ja väärää.

Esitys voi jättää asioita enemmän auki. Lapsi kykenee jo, ainakin aikuisen avustamana, käsittelemään mieleen jääneitä asioita esityksen jälkeen. Esitys voi toimia lapsen ajattelun joustavuuden lisääjänä. Lapsi siirtyy konkreettisesta representaatioiden varaan, jolloin maailma avautuu lapselle ja lapsi käy läpi suuriakin kysymyksiä. Symbolien käyttö voi olla mielekästä, koska lapsi ymmärtää jo niitä laajemmin. Lapsi osaa jo katsoa kriittisestikin hänelle näytettyä ja arvioida, onko kaikki juuri sitä miltä se näyttää. Tämä mahdollistaa monimutkaisempien ja osittain piiloteltujenkin keinojen käytön. Kolmiulotteisuuden ymmärtämisen kasvaessa ja sadunomaisuuden vähentyessä lasta saattaa kiinnostaa taikatempun sijaan se, miten se käytännössä tehtiin. Tässä ikävaiheessa lapselle voisi avoimemmin näyttää ja opettaa, miten ja mistä esimerkiksi varjoteatteriesitys koostuu.

Formaalisten operaatioiden vaiheessa (12 vuotta) lapsen ajattelu on testattavien väitteiden varassa. Ajattelun ollessa yhä abstraktimpaa ja yleistävämpää aiheiden valinnassa voidaan mennä yhä kauemmaksi lapsen omasta elinpiiristä ja siihen liittyvistä aiheista. Tulevaisuuden käsittely nyt-hetken sijaan on mielekkäämpää kuin nuorempien kanssa. Ongelmanratkaisussa lapsi tekee oletuksia eikä enää niinkään kokeiluja. Tämä voisi näkyä teatteriesityksessä vaikkapa monimutkaisempana juonena, jossa ongelmanratkaisu käydäänkin konkreettisen sijaan ajattelun tasolla. Esityksessä voidaan jättää enemmän katsojan oman ajattelun ja päätösten varaan. Abstraktimmat ja monitulkintaisemmat keinot voivat olla käytössä. Voidaan näyttää vähemmän ja vihjata enemmän.

Yhteenvedona voidaan todeta, että pienelle lapselle mielekästä on sellaisten aiheiden ja keinojen valinta, jotka ovat mahdollisimman lähellä lapsen omaa elinpiiriä. Pienelle lapselle suunnatun materiaalin sisältämien maailmankuvien ja asenteiden tulee myös olla erityisen harkittuja. Mitä vanhemmasta lapsesta kyse, sitä enemmän voidaan jo luottaa lapsen omaan harkintaan ja taitoon ymmärtää erilaisia näkökulmia yhden totuuden sijaan. Vanhemman lapsen kanssa voidaan myös käsitellä lapsen elinpiiristä yhä kauempana olevia aiheita sekä käyttää keinoja, jotka ovat lapselle uusia.

4 Asiantuntijahaastattelut

Tässä luvussa esittelen tiivistelmät kolmesta asiantuntijahaastattelusta, joilla pyrin löytämään haitallisen aineiston käsitteen pohtimiselle teatterinäkökulman. Luvun lopussa ve-

dän yhteen haastattelujen tuomaa aineistoa. Haastatteluissa olen pyrkinyt saamaan monia näkökulmia haastatteleamalla eri alojen asiantuntijoita samoilla haastattelukysymyksillä.

4.1 Haastattelumenetelmät ja -kysymykset sekä aineistonkäsittely

Toteutin haastattelututkimuksen strukturoituna asiantuntijahaastatteluina. Strukturoidussa haastattelussa käydään läpi etukäteen päätetyt haastattelukysymykset sovittuun järjestykseen. Asiantuntijahaastatteluilla saadaan tietoa alansa arvostetuilta asiantuntijoilta, joilla on vuosien kokemus omalta alaltaan. (Anttila 2000, 230–233.)

Haastatteluista kaksi toteutui kasvokkain ja yksi sähköpostihaastatteluna. Nauhoitin ja litteroin kasvokkain tapahtuneet haastattelut. Kirjoitin jokaisesta haastattelusta tiivistelmän opinnäytetyötä varten, ja haastatellut saivat tarkistaa tiivistelmät ja korjata niitä halutessaan. Haastateltaviksi valitsin alansa arvostettuja asiantuntijoita. Valitsemani alat olivat psykologia, teatterin ohjaaminen ja dramaturgia. Halusin lapsiin ja lapsuuteen erikoistuneen psykologin näkemyksen, koska psykologeja on käytetty asiantuntijoina haitallisen aineiston määrittelyssä mediassa ja psykologian tieteenalalla kerätty tieto ohjaa monia lapsiin liittyviä ohjeistuksia. Teatterinäkökulmat halusin ohjaajantyön sekä dramaturgian ja käsikirjoituksen puolelta, sillä ne ovat sisällöllisesti määrittlevimpiä osia lastenteatteriesityksen teossa. Dramaturgi tai käsikirjoittaja valitsee aiheen ja luo tarinan. Ohjaaja taas päättää esityksen näkökulman ja valitsee keinot, joilla esitys toteutetaan.

Haastattelukysymyksiä oli alun perin aiheeseen liittyen viisi sekä yksi kysymys haastatellun nimen julkaisemisesta. Ensimmäisessä haastattelutilanteessa esiin nousi yksi lisäkysymys, jonka lisäsin seuraaviin haastatteluihin mukaan. Haastattelukysymykset olivat:

1. Miten sinä määrittelisit lapsille haitallisen aineiston lapsille suunnatussa kulttuuritarjonnassa? Millä tavalla aineisto on haitallista lapsille?
2. Päteekö tämä sama määrittelmä lastenteatterissa? Perustelee.
3. Millainen kokemus lastenteatteriesitys on lapselle?
4. Onko olemassa aiheita, joita ei tulisi käsitellä lastenteatterissa? Jos niin mitkä nämä aiheet ovat, ja miksi?
5. Onko olemassa keinoja, joita ei tulisi käyttää lastenteatteriesityksessä? Jos, niin millaisia ja miksi? Perustelee vastauksesi.

6. Saako nimesi julkaista opinnäytetyössä ja haastatteluaineiston yhteydessä?
7. Tulisiko lastenteatteriesityksellä olla onnellinen loppu? Perustele. (Ensimmäisessä haastattelussa esiin noussut kysymys).

4.2 Psykologi Riitta Martsola

Riitta Martsola on lastensuojeluun ja kasvatukseen erikoistunut psykologi, perheterapeutti ja tietokirjailija. Martsola toimii potilastyönsä ohella kouluttajana, konsulttina ja työnohjaajana lastenpsykologian ja mediasuojelun alalla. Martsola on kirjoittanut teoksen *Lapsilta kielletty – kuinka suojella lasta mediatraumalta* yhdessä Minna Mäkelä-Rönholmin kanssa vuonna 2006. (Speakersforum 2014.)

Tapasin Riitta Martsolan kesäkuussa 2014 ja haastattelin häntä kasvatusten ja äänitin haastattelun myöhempää litterointia varten.

4.2.1 Haitallinen aineisto

Martsola määrittelee lapsille haitallisen aineiston lapsille suunnatussa kulttuuritarjonnassa aineistoksi, joka on lapsen senhetkisellemme käsityskyvyllä ja ikätasolle mahdotonta käsittää. Psykologisessa mielessä vahingoittavaa on kokonaisuus, jota lapsen psyykinen apparaatti ei pysty käsittelemään. Esimerkiksi pienten lasten kyky erottaa faktaa ja fiktiota on vielä kehittymätön ja voi johtaa jäsentymättömiin kokemuksiin, mikä voi aiheuttaa sietämätöntä ahdistusta tai pelkoja ja näin haitata lapsen psyykkistä hyvinvointia. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Laiassa haitallisiksi ja lapsen käsityskyvyllä ongelmallisiksi on todettu (viitaten kuvaohjelmalakiin) kolme asiaa: väkivalta, seksi ja ennen kauhu, nykyään ahdistusta herättävä sisältö. Kuvaohjelmalaki ei kuitenkaan koske esimerkiksi taidenäyttelyitä tai teatteriesityksiä. Lainsäädäntö koskee vain liikkuvaa kuvaa. Ikärajan pohtiminen on aina haastavaa, kun kyseessä on taideteos. Martsola korostaa myös haastattelussaan, ettei lapsia voi eikä pidä suojella tavalliselta elämältä. Esimerkiksi kiroilu ja tupakointi voivat olla huonoa lasten käyttäytymiskoodien oppimiselle, mutta on mietittävä onko se psyykkisessä vai moraalisessa mielessä vahingoittavaa. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Ongelmia, joita lapsen psyykkisen kapasiteetin ylittävä aineisto aiheuttaa, ovat esimerkiksi erilaiset painajaiset, pelot ja kyvyttömyys nukahtaa. Haitallisinta lapselle on sellainen mediakokemus, joka rikkoo lapsen psyykkistä struktuuria ja aiheuttaa näin traumaattisen kokemuksen lapselle. Traumaattinen kokemus on sellainen, jossa lapsen psyyke ”rikkoontuu”. Martsola käyttää luomaansa käsitettä mediatrauma.

Trauma tarkoittaa sitä, että lapsen maailma menee ikään kuin rikki. Lapsen defenssistrukturi ei riitä suojaamaan minää. Mediakokemus on sisällöltään jotakin sellaista mitä lapsi ei olisi voinut ikinä kuvitella, ja se tulee hänen vastaanottokyynsä nähden äkkiarvaamatta ja liian nopeasti. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Traumassa tyypillistä on, että pelottava kokemus aiheutuu yllättäen ja nopeasti, sekä se että lapsi pelkää niin paljon, että pelosta tulee kuolemanpelko. Lapsi siis omista lähtökohdistaan kokee olevansa hengenvaarassa tai sitä vastaavassa tilanteessa, mikä saattaa jättää pitkäkestoisenkin jäljen. Lapsi joutuu järjestämään ajatuksensa uudestaan tapahtuneen tilanteen takia. Tällaisessa tilanteessa oireita voivat olla ruokahaluttomuus, kyvyttömyys nukahtaa ja kyvyttömyys leikkiä. Mediatrauma voi näkyä samanlaisena kuin vaikka tsunamin kokeneen lapsen trauma. Molemmissa tapauksissa lapsi voi nukkua oven edessä, jotta mitään pelottavaa ei voisi tulla ovesta sisälle, vaikkapa uusi aalto tai ohjelman pelottava hahmo. Traumassa lapsen on vaikea saada tavallisesta elämästä kiinni. Lapsi pelkää eikä pääse takaisin siihen turvallisuuden tunteeseen, joka oli ennen traumaattista kokemusta. Lapselle tämä on raskas taakka, ja lapsi saattaa yrittää ottaa aikuisen vastuuta itselleen itsen tai muiden suojelemiseksi. Lapsi saattaa alkaa pelätä läheisen kuolemaa tai kodin hajoamista. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Lapselle se on sellainen kokemus, että ikään kuin seinät murtuvat ympäriltä. Traumatisoituneet lapset voivat vaikka kysyä, että putoaako tämä hissi tai liikkuuko tämä seinä. Tai lapsella on kokemuksia siitä, että lattia menee yhtäkkiä alta. Se on lapsen käyttämä symbolinen kuvaus siitä, että se turvakehikko joka lapsella oli, jonka vanhemmuus ja hyvä hoito on tuonut, ikään kuin hajoaa. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Martsolan mukaan näistä aiheista on vaikea puhua. Pelon kokemukset ovat lapsille usein häpeällisiä kokemuksia. Aikuiset taasen eivät tule aina ajatelleeksi, että kulttuuritarjon-takin voi aiheuttaa lapselle traumalle tyypillistä oirehdintaa. Aikuiset, jotka eivät osaa eläytyä tai ymmärrä lapsen maailmaa, voivat vetää myös suorja johtopäätöksiä haitallisuudesta tai sen puutteesta omien aikuisen kokemustensa kautta. ”Koska minä pelaan väkivaltapelejä eikä minulle ei ole siitä tullut mitään haittaa, niin johtopäätös on se, että tämä ei voi olla muillekaan haitallista”, Martsola kertoo. Aikuisen kokemusmaailma on kuitenkin erilainen kuin lapsen. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Se, mikä kenellekin on haitallista, riippuu temperamentista, ikävaiheesta ja lapsen erityispiirteistä. Jokainen lapsi on yksilöllinen tässäkin asiassa. Osa lapsista on temperamentiltaan herkästi reagoivia ja sitten ovat myös erityislapset. Ikärajat on tehty niin sanotun keskimääräisen lapsen perusteella, jossa ei ole otettu huomioon erilaisia oireyhtymiä ja herkkyyttä reagoida. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Lapsen paras turva on aikuinen. Martsolan mielestä esimerkiksi pienten lasten ryhmien vetäjien tulisi etukäteen katsoa ja kokea, mitä he tulevat lapsille näyttämään. Yhteiskunta voi auttaa ikärajojen avulla vanhempia ja muita kasvattajia tässä asiassa, koska aikuisille on liian raskas taakka katsoa joka ikinen näytettävä materiaali etukäteen. Joskus myös sopivan tuotteen alkuun voi eksyä yllättävä, pelottava tai sopimattomalta tuntuva asia esimerkiksi mainoksen muodossa. Esimerkiksi elokuvateattereissa näytettävien trailereiden eli mainospätkien tulee ikärajoitukseltaan olla ikäryhmälle sopivia. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

4.2.2 Teatterin erityispiirteet

Teatterissa huomioon otettavaa Martsolan mielestä on se, että lapsen saattaa olla vaikeampi etäistää teatteriesityksen tapahtumia kuin esimerkiksi televisiosta nähtyä. Teatterissa kaikki tapahtuu ”livenä” lapsen edessä, ja siksi lapsen on vaikeampaa erottaa mikä on faktaa ja mikä fiktiota. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Martsolan mukaan lapsen on helpointa sietää järkyttäviä tai pelottavia asioita kuultuna tarinana, jonka lapsi voi itse mielessään kuvittaa. Seuraava aste lapsen käsityskyvyn kannalta arvioituna on staattinen kuva, kuten lastenkirjan piirustukset ja sitä seuraava liikkuva kuva. Liikkuvaan kuvaan liittyvät myös erilaiset tehosteet ja katsojan kokemukseen vaikuttavat muut seikat kuten koko tai valaistus, esimerkiksi pimennetty elokuvastudio. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Pienelle lapselle tavallisessa elämässäkin on paljon sadunomaisuutta, koska lapsen reaalielämä on vasta kehittymässä. Lapsella ei ole käsitys- tai arviointikykyä etäistää teatteriesityksen tapahtumia suhteessa niiden todellisuuspohjaan. Televisiosta nähty väkivaltaisuus on helpompi etäistää, esimerkiksi ymmärtää muualla tapahtuvaksi. Tämän takia lastenteatterissa tulisi olla varovainen asioiden esittämisessä pienille lapsille. Tämä ei tarkoita etteikö, faktaa ja fiktiota voisi tietoisesti sekoittaa, mutta se on hyvä tehdä

lapsentahtisella tavalla. Parhaimmillaan teatteri voi kehittää lapsen realiteettitajua, kykyä erottaa asioita toisistaan. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Teatterin keinoin voi auttaa, ilahduttaa ja helpottaa lasten elämää muutenkin, paneutumalla etenkin sellaisiin asioihin, jotka ovat lapsista kiinnostavia. Parhaimmillaan lastenteatteri voi olla jopa hoitavaa lapselle, jos siinä käsitellään vaikeita asioita lasta auttavalla tavalla. Hyvin tehtynä niin sanotut vaikeat aiheet voivat antaa lapsille uusia näkökulmia omaan kokemukseen ja helpottaa lapsen elämäntilannetta. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Pahimmillaan lastenteatteriesitys voi olla hämmentävä, ahdistava ja jopa traumatisoiva. Martsola kertoi esimerkin tanssiesityksestä, jossa lapsi säikähti yllätyksellistä yleisön takaa tullutta kauhuelementtiä niin, että tarrautui vanhempaansa kiinni ja alkoi kirkua pelosta. Loppuajan esityksestä lapsi oli tähyillyt ympärilleen pelästyneen oloisena. Tällaisessa tilanteessa pitää Martsolan mukaan olla jo turvallisuutta ja vakautta tuovaa elämäkokemusta, että osaisi arvostaa kokemusta hienona teatterillisena elementtinä, jollaiseksi se on tarkoitettu. Lapsen taas valtasi liian suuri pelko. Martsolan mukaan on helpompi ikärajoittaa etukäteen lapsen kehitystason mukaan kuin miettiä jälkikäteen, mikä lapsen liialliseen pelkoon auttaisi. Lapselle pelon kokemus voi olla todella noloa ja häpeällistä muiden lasten silmissä. Kulttuuritarjonnan tarkoitus ei ole viedä lapselta päiväunia. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

4.2.3 Esittämisen tapa ja toivon säie

”Se ei ole se aihe, että mitä sieltä tulee ja minkä näköinen, vaan enemmänkin kokonaiselämys, johon kuuluu esimerkiksi esittäminen tapa” (Martsola, haastattelu 6.6.2014).

Aiheluettelo ”kielleyistä aiheista” rajoittaisi Martsolan mukaan turhaan lapsen sananvapautta. Tällaista listaa voisi myös olla mahdoton tehdä. Kysymys on vaikea myös siksi, että kyse on aina yksilöllisesti koettavasta taideteoksesta. Melkein kaikista aiheista voi lapselle kertoa, ja silloin pitääkin kertoa, jos se koskettaa lapsen elämänpiiriä. Vaikeita aiheita ei voi sulkea lapsilta pois, mutta ne tulee käsitellä lapsen ikätason ja käsityskyvyn mukaan. Martsola kertoo esimerkin Australiasta, jossa oli tehty pensaspalojen vuoksi kotinsa menettäneille lapsille kuvallisia esityksiä pensaspaloista ikätasolle ja tilanteeseen sopivasti. Esitykset sisälsivät lapsia rauhoittavaa ja helpottavaa taustatietoa. Esitykset auttoivat lapsia saamaan jonkinlaista hallinnan tunnetta elämäntilanteeseensa.

Vaikean aiheen käsittely tulisi tehdä lasta ja hänen kokemisen tapaansa kuullen. Aiheita, joista ei kannata lastenteatteria tehdä, ovat aikuisten maailman asiat, jotka eivät kosketa tai kiinnosta ainakaan aivan pienimpiä lapsia. Tällaisia aiheita voisivat esimerkiksi olla sukupuolitaudit ja bruttokansantuote. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Martsolan mielestä pelottavia tai haitallisia asioita miettiessä ei ole oleellista ajatella aiheita vaan tapoja. Yksi tärkeä pohdittava on yllätyksellisyysmomentti. Hyväksikin tarkoitettu yllätys voi muuttua huonoksi. Yllätysmomentin pitää olla hallittu ja lapsen ikätasolle sopiva. Jos vanhempi hätkähtää yllätystä, lapsikin vaistoa sen. Yllätyksiä saa olla, mutta niitä on tärkeää harkita ja pohtia lapsikatsojien ikätason mukaan. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Martsola korostaa yleistunnelman merkitystä enemmän kuin tiettyjen yksityiskohtien kuten tehosteiden merkitystä lapsen kokemukselle. Lapsi voi ahdistua helposti, jos yleistunnelma ja esityksen visuaalisuus on ankea ja synkkä. Tässä on otettava huomioon myös kulttuurierot. Yleisilmettä tulisi arvioida kulttuurikohtaisesti, ja siinä tulisi olla mukana myös jonkun muun kuin itse tekijän. Mieluiten tämä henkilö olisi lapsen kehitysvaiheita ja kokemusmaailmaa työkseen arvioiva henkilö. Kulttuurikohtaista ovat myös erilaiset herkkyydet ja sietotasot esimerkiksi äänissä ja kerronnan rytmissä. Temperamenttitutkimuksen mukaan noin joka neljäs on muita herkemmin reagoiva ja noin joka kolmas sietokyvyltään vahvempi. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

On myös muistettava, että lapsen perusaistimukset ovat erilaiset kuin aikuisella. Lapsen kuulo- ja ääniaistit eivät ole kehittyneet kuten aikuisella, samoin myös lapsen kyky käsitellä tunteita on erilainen. Lapsilla ei ole elämäkokemuksen tuomaa turvallisuuden tunnetta tai turtumustakaan, ja se joskus unohtuu. Joissakin esityksissä tai elokuvissa voi olla esimerkiksi pienen lapsen kannalta liikaa tunnetta ja liian nopeasti, niin ettei lapsi ehdi sulattamaan tapahtumia. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Se unohtuu aikuisilta helposti, että jos esitetään alkuun sellainen suuri suru, jonka vanhempi lapsi jo kestää, niin vähän nuorempi ei ehkä kestäkään, eikä pysty sitten ottamaan vastaan tarinan varsinaista sanomaa ja myös sitä kaikkea hyvää ja rauhoittavaa, mikä tulee liian raskaan alkusurun jälkeen. Ylipäätään voisi kysyä, että kannattaako jotain lapsille suunnattua materiaalia aloittaa esimerkiksi niin, että ensin päähenkilön vanhemmat vaikka tapettiin ja sitten vasta tarina alkaa. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

Martsolan mukaan lapsella on oikeus mediasuojeluun. Vaikkei lastenteatteri ole audiovisuaalisessa mielessä mediaa, on aikuisten tehtävä pitää yllä toivoa lapsen maailmassa. Martsola kysyy, rakentaako esimerkiksi lapsen toivottomuuteen jättävä esitys mitään. Toivon säie on ainakin oltava. Toivo ei tarkoita teennäistä vapautuneisuutta tai loppukevennystä, vaan tunnetta siitä, että lapsi voi omalla toiminnallaan tai aikuisten avulla kääntää asiat parempaan suuntaan. Lapset eivät ole tyhmiä ja osaavat tunnistaa teennäisen lopun ja toivoa ylläpitävän lopun toisistaan. (Martsola, haastattelu 6.6.2014.)

”On aika latistavaa ja hirveää jos lapsella on kulttuuriesityksen jälkeen vähemmän toivoa ja positiivista odotusta elämästä kuin ennen sitä” (Martsola, haastattelu 6.6.2014).

4.3 Teatteriohjaaja Marjaana Castren

Marjaana Castren on suomalainen teatteriohjaaja monelta vuosikymmeneltä, kansainvälisen lastenteatterijärjestö Assitej Suomen kunniapuheenjohtaja ja ohjaajantyön lehtori Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Castren on ohjauksissaan suuntautunut lastenteatterin tekemiseen. Haastattelin Castrenia kesäkuussa 2014 ja äänitin haastattelun myöhempää litterointia varten.

4.3.1 Lapsi suunnittelun keskiössä

Castren on pitkällä lastenteatteriurallaan perustanut esitystensä ikärajoittamisen omaan kokemukseensa teatterista niin katsojana kuin ohjaajana sekä äitinä ja isoäitinä olemiseen. Haitallisuuden pohtiminen on Castrenin mielestä kaukana siitä ajattelutavasta, jolla lastenteatterintekijä lähtee esitystä tekemään. Elokuvia myydään aivan eri volyyymilla kuin teatteria, ja niitä varten elokuvatarkastamon on pohdittava, mikä on haitallista ja kiellettyä. Teatterintekijöiden täytyy ajatella, kenelle tehdään. Se sulkee Castrenin mukaan pois paljon mahdollista haitallisuutta esityksissä. Ajatus lähtee siitä, mikä olisi lapsille hyödyllistä. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

”Kukapa lastenteatterintekijä haluaisi tehdä jotain mikä on haitallista, vaan ajatellaan niin että mikä on hyödyllistä, ilahduttavaa, kasvattavaa, hyvää mieltä tuovaa, lasten ja vanhempien yhteisiä keskusteluja virittävää ja tärkeitä teemoja esiin nostavaa”, Castren kuvailee (Castren, haastattelu 14.6.2014).

Castren korostaa koyleisöjen merkitystä esityksen valmistelussa. Koyleisöllä voi testata, mikä toimii minkäkin ikäiselle, ja koe-esityksen tuoma kokemus auttaa esityksen ikärajoittamisessa. Lastenteatterintekijän on myös tärkeä tietää lapsuudesta ja lapsen eri kehitysvaiheista. Kehityspsykologian tuntemus ja omakohtaiset kokemukset lasten parissa tuovat tietoa siitä, minkälaiset asiat missäkin ikävaiheessa lasta kiinnostavat. Lasten yksilöllisyys on myös tärkeä pitää mielessä. Se mikä pelottaa jotakin, ei saata pelottaa toista lainkaan samassa iässä. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castrenin mielestä haitallista aineistoa on vahingossa tulossa joka paikasta huomaamattakin lapsen maailmaan. Jatkuva television auki pitäminen, uutiset, ja iltalehtien lööpit voivat pelästyttää lapsen. Lasten suojelu ylimääräiseltä kuormittumiselta on tärkeää. Maailmasta ja maailman tapahtumista voi keskustella lapsen kanssa muullakin tasolla kuin television uutisvirtaa seuraamalla. Lastenteatteria tehdessään ohjaaja lähtee tekemään esitystä siltä pohjalta, mitä esityksellään haluaa sanoa ja minkä ikäisille esitystä tehdään. Castren ei usko, että tällaisen seulan jälkeen lastenteatterintekijä on haitallista aineistoa tarjoamassa. Haitallista aineistoa sisältävä esitys saa tuskin rahoitustakaan tai tukea teattereiden päättävissä elimissä. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

4.3.2 Lapsi katsojana

Lastenteatteriesitys voi olla lapselle monenlainen kokemus. Lapsikatsojia, kuten aikuiskatsojia on monenlaisia. Toiset viedään väkisin teatteriin, ja toiset lähtevät innolla. Toiset käyvät harvoin ja pitävät teatteria aina yhtä ihmeellisenä, ja toiset harjaantuvat kriittisiksi katsojiksi. Lapsille tehdään niin perinteistä kuin nykyteatteria. Lasten oivallukset esityksistä tai muistot teatterireissuista voivat olla yllättäviäkin. Esityksen sijaan lapsi saattaa muistaa aivan jotain muuta teatterikäynniltään. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Muistan sen, miten hienoa oli liukua sileäpohjaisilla juhlakengillä teatterin samettisia rappusia. Se on asia, joka tulee mieleen vielä tänä päivänä kun olen kuusikymppinen mummo. Se oli aistillinen elämys; se pehmeä, tiheä, viininpunainen matto. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castrenin mielestä pienessä tilassa tapahtuva lastenteatteriesitys on usein lapselle positiivinen kokemus, koska lapsi pääsee mukaan tarinaan ja esitykseen. Suurten lavojen speaktaakkeleissa korostuu teatterissa käyminen, eikä itse esityksen aihe tai sisältö. Te-

atterissa käyminen on yksi mielenkiintoinen asia lapsen elämässä. Castren ei halua korostaa teatteria yli muiden taide-elämysten. On aivan yhtä tärkeää viedä lapsia konsertteihin ja taidenäyttelyihin. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

4.3.3 Turvallinen esitystilanne ja huomioon otettavia asioita

”Teatterissa lapsia pelottaa samalla lailla pelottavat asiat kuin muutenkin elämässä” (Castren, haastattelu 14.6.2014).

Lapsia säikähdyttää helposti pimeys. Se, että valot sammuvat nopeasti. Lastenteatterintekijän ei kannata tehdä sitä mokaa, että pelottelee lapsia nopeilla valomuutoksilla. Tekijän täytyy osata ja ymmärtää tällaiset asiat lasten kanssa työskennellessä. Tarvitaan herkkyyttä ja ymmärrystä lapsen maailmasta. Tärkeää on se, miten tehdään. Efektit ja shokit kuuluvat Castrenin mielestä aikuisten teatteriesityksiin, lasten kanssa tulee toimia rauhallisemmin. Se mikä säikäyttää aikuisen, säikäyttää lapsen vielä helpommin. Pelotavuuteen vaikuttaa myös esitystila. Suurella näyttämöllä kaukana turvallisesta yleisöstä voi olla suuriakin hirviöitä. Erilaisten keinojen käyttö riippuu myös siitä, minkä ikäisille lapsille esitystä tehdään. Isommalle lapselle voi olla kaikki teatterin keinot käytössä, kun taas pienemmille lapsille suunnatussa esityksessä pitää käyttää harkintaa. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castren muistelee uraltaan ohjaustaan *Medeian lapset*, jossa hän käsitteli teemana vanhempien avioeroa. Näytelmän toisena inspiraationa toimi Antiikin kreikan klassikko *Medeia*. Klassikossa ollut kohta, jossa äiti tappaa lapsensa, oli tehty Castreniin ohjaukseen painajaisena. Vaikka painajainen oli ohjattu korostetusti niin, että on selvää, että kyseessä on paha uni, tuli ikärajaa keskustelua teatterin kanssa. Ikäraja nostettiin kymmeneen, koska ei voitu olla varmoja, miten pieni lapsi osaa erottaa unen ja todellisuuden toisistaan. Pohdittiin myös avioeroa vaikeana aiheena ja sitä, miten aihetta tulisi lasten kanssa työstää. Koulujen opettajia pyydettiin katsomaan esitystä etukäteen ennen luokan tuomista esitykseen. Aikoinaan oli yleistä pyytää ”esikatselijoita” esityksille, ja näin esityksiä myytiin eteenpäin. Puoltava lausunto koulutyöryhmiltä saattoi auttaa esitysten myyntiä ympäri Suomea. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castrenin mielestä kaikki, mikä liittyy lasten maailmaan, kuuluu lastenteatterin aiheistoon. Esimerkiksi kuolemaa ja avioeroa voi käsitellä, kun se tehdään lasten näkökulmasta ja kokemusmaailmasta käsin. Castrenin mielestä ei ole olemassa niin sanottuja

vaikeita aiheita, joita ei tulisi käsitellä. Ainut aihepiiri, joka ei kuulu lastenteatteriin, on aikuisten välinen seksuaalisuus. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Se aihepiiri, joka ei minusta kuulu lastenteatteriin, on aikuisten välinen seksuaalisuus. Ei ole kiinnostavaa kerrottavaa lapsille tehdä ranskalaista farssia siitä, kuka on kenenkin kanssa ja kuka piilottaa rakastajattarensa oven taakse. Se ei kuulu lasten maailmaan. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castren kertoo ohjauksestaan *Odysseia – tarina merestä*, jossa hän ymmärsi pelottavuudesta ja naamioiden käytöstä paljon. 1990-luvun alussa tehdyssä esityksessä näyttelijät käyttivät naamioita. Castren vei ohjauksensa koeyleisön eteen päiväkotiin, jossa hänen oma lapsensakin kävi päivähoidossa. Lapsi säikähti esityksessä käytettyjä naamioita, vaikka oli leikkinyt kotona identtisellä naamioilla peilin edessä. Silloin Castren käsitti, ettei lapsen ymmärrys fiktion ja faktan rajasta ole selkeä, vaikka kyseessä olisi tutukin asia. Ohjaaja ratkaisi asian luomalla esityksen alkuun sanattoman kohtauksen, jossa näyttelijät esittäytyvät ja esittelevät esityksessä käytettävät naamiot. Alun aikana näyttelijät demonstroivat, miten näyttelijä muuttuu toiseksi naamion avulla ja palaa takaisin itsekseen. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castrenin on käyttänyt ohjauksissaan paljon tätä samaa keinoa, jossa näyttelijät ottavat lapsiyleisön vastaan omana itsenään ja esittelevät esityksessä mahdollisesti käytettävää rekvisiittaa. Tällä tavalla lapsille opetetaan leikin ja teatterin säännöt lapselle sopivalla tavalla. Castren korostaa, ettei lastenteatterissa tarvitse luoda illuusioita, vaan on parempi näyttää lapselle se, mistä teatteriesitys koostuu. Tämä toimii niin turvallisen esitystilanteen luomisessa kuin teatterikasvatuksellisenä metodina. Siinä luodaan tilanne lapsen iälle sopivalla tavalla. Esittely mahdollistaa myös erilaisten, pelottavampienkin keinojen käytön, kun lapsi ymmärtää, mistä keinojen käytössä on kyse. Esimerkiksi tavaroiden ja naamioiden elollistamista lapset tekevät myös omissa leikeissään, eivätkä ne lasten omissa leikeissä ole pelottavia asioita. Esittelyllä päästään yhteisen leikin äärelle. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Olen aika usein lastenteatterikursseilla törmännyt siihen, että nuoret opiskelijat pelkäävät, että ne menettää jotain sillä, että ne sanoo päivää, ja kättelee yleisön. Siinä on joku semmoinen aikuisen ajatus, että pitää luoda illuusio. Miksi pitää luoda illuusio, jos sillä pääsee sen kynnyksen yli, että tässä ollaan nyt yhteisen asian ääressä. Se on jokin kummallisen vanhanaikainen käsitys.” (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

4.3.4 Onnellinen loppu?

Suzanne Osten on sitä mieltä, että olisi hyvä uskaltaa tehdä lastenteatteriesityksiä, joissa katsojalle annetaan mahdollisuus ratkaista mitä lopulta tapahtuu. Castren kokee ajattelutavan kiehtovana, mutta ei muista itse koskaan lopettaneensa esitystä niin, ettei se tavalla tai toisella olisi ollut onnellinen. Aikuisten esityksessä loppuratkaisu voidaan jättää avoimeksi. Lastenkaan esityksessä kaikkien ristiriitojen ei tarvitse ratketa. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Castren määrittelee onnellisen lopun sellaiseksi, ettei lapselle jää ahdistusta loppuratkaisusta. Tärkeää on, että jotain ratkeaa ja lapsen näkökulmasta turvallisella tavalla. Onnellinen loppu ei tarkoita suurta ryhmähalia tai sitä, että kaikki pahikset muuttuvat hyviksi yhtäkkiä. Väkinäinen tai teennäinen loppu ei ole onnellinen loppu. Jokainen myös kokee onnellisen lopun omalla tavallaan. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

Esityksen lopettaminen ylipäättään vaatii taitoa, viisautta ja syvällistä ajattelua siitä, mistä esityksessä on kyse. Loppuratkaisuun vaikuttavat tietenkin myös kirjailijan näkökulma, se, mitä ohjaaja itse haluaa sanoa, sekä se, mitä työryhmä haluaa esityksellä sanoa. Loppuratkaisuun vaikuttaa myös se, halutaanko esityksellä esimerkiksi vaikuttaa tai tehdä vaikkapa viihdettä. (Castren, haastattelu 14.6.2014.)

4.4 Dramaturgi Anna Krogerus

Anna Krogerus on suomalainen kirjailija ja dramaturgi, joka on kirjoittanut myös lasten näytelmiä. Vuonna 2005 ensi-iltaan tullut *Isin talviuni* käsitteli vanhemman työuupumusta lapsen näkökulmasta. Haastattelin Krogeruksen sähköpostihaastattelulla kesällä 2014.

4.4.1 Kuluttajakasvatusta ja kilpavarustelua

Krogerus määrittelee haitalliseksi sellaisen aineiston, jonka ensisijainen tarkoitus on edistää joidenkin tuotemerkkien myyntiä. Esimerkkejä tuotemerkeistä Krogerus mainitsee Legon, Barbien ja My Little Ponym. Tällaisia lasten kirjoja, ohjelmia ja elokuvia on paljon. Tuotteet lisäävät lasten välistä kilpavarustelua, ja opettavat lasta mittaamaan arvonsa suhteessa toisiin sen kautta mitä he omistavat. Krogeruksen mielestä on absurdia

kasvattaa lapsista ”hyviä kuluttajia” maailmaan, jossa ainoa kestävä vaihtoehto olisi kulutuksen huomattava vähentäminen. Lastenteatteri on onneksi huono markkinointikanava, koska se on paikallista ja tavoittaa aina vain vähäisen yleisön verrattuna sähköisiin viestimiin. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Toisen haitallisena asiana Krogerus pitää rajoittuneita sukupuolirooleja. Usein lasten ohjelmissa ja elokuvissa sukupuoliroolit ovat hyvin tiukkoja: tytöt ovat prinsessoja ja pojat ritareita. Tyttöille opetetaan, että on tärkeää olla kaunis, ja että elämän päätapahtuma on naimisiinmeno. Pojille opetetaan, että ritarit taistelevat pahaa vastaan ja voittavat aina. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Tyttöjen tulee saada halutessaan elää prinsessavaiheensa ja poikien antaa machoilla, mutta toisinlasiakin roolimalleja on tuotava esiin. Tällaista pyrkimystä tehdä valtavirtaa vastaan on Krogeruksen mielestä olemassa, mutta niiden ääni ei kannata kaupallisen aineiston yli, jossa sukupuoliroolit ovat erityisen kapeita. Lapsen kasvulle omaksi itsekseen on haitallista, jos lapselle jo varhain muodostuu ahdas käsitys siitä, millainen lapsen on oltava ollakseen hyvä tyttö tai poika. Tarvitaan monipuolisempia tapoja hahmottaa sukupuolta kuin mitä valtavirta, kuten Disney, näyttää. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Kolmantena haitallisena aineistona Krogerus mainitsee liian varovaisen aineiston. Lapset miettivät paljon suuria peruskysymyksiä kuten kuolemaa, sitä miksi maailma on olemassa tai mistä he itse ovat tulleet. Usein näitä pohdintoja aliarvioidaan, ja tilalle syötetään söpöä pupu- tai tipumaailmaa. Näissä maailmoissa tapahtuu vain kivoja asioita ja suurin kriisi on se, että joltain puhkeaa ilmapallo tai putoaa jäätelö. Krogerus nostaa esiin taiteen tarkoituksen lapsien selviytymiskeinona iloa unohtamatta. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Taide-elämys ei ole huvipuisto. Se on selviytymiskeino. Sen kautta lapsi voi kohdata ja käsitellä turvallisesti myös elämän vaikeita ja ristiriitaisia puolia, ja valmistautua tulevaan. On vain hyvä, jos hänellä on lisäksi hauskaa. Lastenteatterikin on helposti varovaista tai tyhjänpäiväistä. Pelätään aikuisten reaktioita siihen, mitä lapsille esitetään ja siksi sensuroidaan. Tai ei uskalleta kohdata itsessä sitä, miltä lapsena oleminen tuntui. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Myös valmiin poliittisen tai maailmankatsomuksellisen ideologian syöttäminen lapsille fiktioiden muodossa voi olla haitallista. Erityisesti, jos siihen liittyy pelottelua. Lapsen maailmassa kaikki on auki ja mahdollista, hänen pitäisi saada kokea ja ihmetellä itse.

Teatterissa ahtaiden sukupuoliroolimallien ja ideologioiden tuputtaminen voi olla jopa haitallisempaa kuin elokuvissa ja kirjoissa. Pieni lapsi ei ymmärrä fiktiivisen hahmon ja näyttelijän eroa ja näin hahmo on lapsen mielestä oikeasti olemassa. Tällöin myös pelottava saattaa olla lapselle teatterissa pelottavampaa kuin piirretyissä. Esiintyjät saattavat myös olla osa yhteisöä, jonka lapsi tuntee ja hahmottaa. Se, mitä jonkun tutun isä esittää on painavampaa kuin se, mitä joku tuntematon sanoo televisiossa. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

4.4.2 Toinen todellisuus

Omista ensimmäisistä teatterielämyksistäni muistan kiihdyttävän tunteen toisen todellisuuden, toisenlaisen maailman olemassaolon mahdollisuudesta. Ja myöhemmin, ala-asteen lopulla, toisenlaisten minuuksien olemassaolon mahdollisuudesta. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Krogerus uskoo teatterin elävän nyt-hetken pysäyttävän myös kuvakerronnalla kyllästyneet nykylapset. Teatterissa lapset ovat yhteydessä esitystapahtumaan, sen energiaan, toisiin katsojiin ja heidän reagoiteihinsa. Teatteriesitys on moniulotteisempi sosiaalinen tilanne kuin vaikkapa kirjan lukeminen kotona äidin kanssa. Teatteriesityksessä on juhlan tuntua, näyttämöllä tapahtuvan ihmeen huikaisevuutta ja kokemusta osallisuudesta johonkin itseä suurempaan. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Krogerus on itse kokenut, että lapset tietävät usein itse mikä on liian pelottavaa ja kutsuvat aikuisen tarvittaessa paikalle. Aikuisen kanssa liian pelottava asia käsitellään, ja lapsi pääsee tilanteesta eteenpäin. Hankala tilanne syntyy, jos lapsella ei ole mahdollista käsitellä liian pelottavaa nähtyä tai kuultua asiaa aikuisen kanssa. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Kun luin 6- ja 4-vuotiaille lapsilleni Astrid Lindgrenin *Mio poikani Mion*, 4-vuotias koki sen ajoittain liian pelottavana. Lohdutin häntä sillä, että olen lukenut tarinan lopun, ja kaikki päättyy hyvin. Hetkittäin sietämättömältäkin tuntuva pelon ja jännityksen kestäminen oli tässä tapauksessa lapselle lopulta tärkeä ja voimauttava kokemus. Tarinan päätyttyä lapsi olisi halunnut kuulla sen heti uudestaan. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Erityisen pelottavia lapsille tuntuvat olevan hahmot, joissa paha naamioituu hyväksi. Haitallista pienille lapsille voi olla, jos tarinan hahmot muuttuvat pahoista hyväksi ja hyvistä pahoiksi kaotillisesti moneen kertaan. Lapsi ei pysty käsittelemään hyvin sellaista,

koska on niin syvästi riippuvainen vanhemmistaan ja muista luottoaikuisistaan. Kroggeruksen keskusteluissa erityislasteritarhaopettaja-ystävönsä kanssa on noussut esiin se, miten lapsi, joka oireilee leikkittömyydellä, alkaa terapiassa ensimmäisenä leikkimään hyvä ja pahan taisteluita. Lapsen tarvitsee kokea yhä uudestaan ja uudestaan, että hän kohtaa pahaa, mutta selviää siitä. (Kroggerus, haastattelu 14.8.2014.)

4.4.3 Kannatteleva läsnäolo

Kroggeruksen mielestä lastenteatterissa ei ole aiheita, joita ei voisi käsitellä. Kyse on siitä, miten aiheita käsitellään, ja miten varmistetaan se, ettei lapsi jää ahdistavalla tavalla yksin kokemansa kanssa. Myöskään kiellettyjen keinojen listaa ei voida kirjoittaa. Keinoissa tärkeää on ottaa huomioon lapsen kehitysvaihe. Esimerkiksi vauvan keskushermosto on hidas ja aistit herkät, jolloin vauvateatterissa ei voi olla nopeita ja äkillisiä liikkeitä. Kolmevuotiaalle jo suuren näyttämön kokoinen tila ja pimeys tilassa voivat olla liian pelottavaa. Kun kirjoittaa tietyille lapsikohderyhmälle, on välttämätöntä palata omiin kokemuksiinsa tuolta ikäkaudelta sekä olla jonkin verran selvillä kyseisen kehityskauden pääpiirteistä. Arvokkainta, mitä lapselle voi antaa, on hetki keskittyneitä huomiota. Esiityksen tasolla tärkeintä on esiintyjien läsnäolo. Läsnäolollaan esiintyjät kutsuvat lapsen mukaan esitystapahtumaan, ja kannattelevat lasta esityksen loppuun saakka ja jopa sen päätyttyä, lapsen sisäisessä todellisuudessa. Voisi sanoa, että lastenteatterissa kiellettyä ovat ainoastaan pelkuruus, epäaitous ja itsekeskeisyys. (Kroggerus, haastattelu 14.8.2014.)

Tarkoitan näillä adjektiiveilla juuri sitä, että lasta itsessä pitäisi uskaltaa kohdata ja valita myös aiheita, jotka ovat niin sanotusti ”vaikeita” aikuisellekin (pelkuruus pois). Ja että myös esiintyjän läsnäolon tulisi olla todellista ja uskaliaista (epäaitous pois), ettei jäätäisi siihen, millaisia aikuiset haluavat lasten olevan, ja tehtäisi näille mielikuvitusolennoille teatteria, vaan kurotettaisiin kohti sitä tuntematonta ja unohdettua mannerta, missä lapsi todellisuudessa elää (itsekeskeisyys tai aikuiskeskeisyys pois). (Kroggerus, haastattelu 14.8.2014.)

Yksiselitteistä vastausta onnellisen lopun vaateeseen ei ole. Tärkeää on pohtia sitä, mikä on onnellinen loppu. Kroggeruksen mielestä voidaan kirjoittaa loppu, jossa lapsen äiti kuolee, mutta elämä jatkuu. Sellaista loppua ei voisi kirjoittaa, jossa lapsen äiti kuolee ja lapsi jää kantamaan syyllisyyttä tai ei halua enää elää. Edellä mainittu kohta voisi olla tarinassa, mutta se ei voisi olla teoksen loppu. Lapsikatsojaa tai -lukijaa ei voi jättää sellaisen tilanteeseen yksin. Kirjailijana Kroggerus ei voi mitenkään varmistaa, että jokai-

sella hänen teoksensa kohtaavalla lapsella olisi turvallinen aikuinen, jonka kanssa käsitellä näkemäänsä tai lukemaansa. Erityisesti teatterissa, jota tullaan usein katsomaan isoissa lapsiryhmissä, ei voida olla varmoja, että lapsi pääsisi jakamaan kokemustaan aikuisen kanssa. Kirjailijana hänen on luotava läsnäolo, joka jää kannattelemaan lasta teoksen päätyttyäkin. Loppu voi olla ristiriitainen, mutta se ei saa olla musertava. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Onnellinen loppu ei kuitenkaan tarkoita lällyilyä. Lapset haistavat valheen ja falskiuden heti. Todeksi ja uskottavasti kirjoitettu onnellinen loppu voi olla vaikeampaa luoda kuin onneton tai hyvin ristiriitainen lopetus. Kaiken, mitä lapsille esitetään, tulisi olla sisäisesti totta. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

Ensimmäinen lastennäytelmäni muutti suhteeni myös aikuisille kirjoittamiseen. Aiemmin olennaista oli minun suhteeni tekstiin ja sen fiktiivisiin hahmoihin. Nyt katsojista tuli yhtä merkittäviä. Kysymys ei ollutkaan minusta ja taiteesta, vaan minusta ja toisista ihmisistä. Ymmärsin, että katsojista pitää välittää ja olla heille niin rehellinen ja myötätuntoinen kuin osaa. (Krogerus, haastattelu 14.8.2014.)

4.5 Haastattelujen yhteenveto ja soveltaminen lastenteatteriin

Tässä kappaleessa kokoan yhteen kolmen eri haastattelun nostamia näkökulmia haitallisen aineiston käsitteeseen lastenteatterissa. Halusin eri alan asiantuntijoita haastatella saaden mahdollisimman monia näkökulmia pohdintaan. Psykologin, ohjaajan ja dramaturgi-käsikirjoittajan haastatteluissa, kaikissa niissä, nousi esiin teatterintekijän jonkinasteinen velvollisuus ottaa selvää ja tietää perusteet kohderyhmänsä kehityskauden pääpiirteistä. Kaikki kolme haastateltavaa nostivat esille eri-ikäisten lasten erilaiset fyysiset ja psyykkiset valmiudet ottaa vastaan ja käsitellä näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Muun muassa faktan ja fiktion eron ymmärtämisen taito sekä lasten aikuisiin verrattuna erilaiset aistitoiminnot tulivat esille jokaisessa haastattelussa. Jokainen haastateltava myös korosti aiheiden sijaan esittämisen tapaa haitallisen tai pelkoa aiheuttavan aineiston pohdinnassa. Kaikki haastatellut myös korostivat, ettei onnellinen loppu saa olla teennäinen tai valheellinen. Kaikki peräänkuuluttivat toivoa ja vastuuta esityksen loppuratkaisun jättämistä tunteista lapsikatsojalle.

Jokainen haastateltava lähti erilaisista näkökulmista liikkeelle vastauksissaan. Psykologi Riitta Martsola lähti määrittämään haitallista aineistoa sisällöllisesti kuvaohjelmalain mukaisten määritysten mukaan. Martsolaa haastateltaessa vastausten takaa paistoi koko

ajan vankka tietopohja niin lapsen kehityksestä kuin mediasuojeluun liittyvistä asioista. Martsola pohti hänelle tuttuja kysymyksiä uudessa kontekstissa, teatteriympäristössä. Teatteriohjaaja Marjaana Castren koki haitallisen aineiston määrittelyn vieraana tapana omalle ajattelulle. Castrenista huokui lapsilähtöisen teatteritaiteen tekemisen ammatillisuus ja haastattelussa korostui haitallisen aineiston määrittelyyn sijaan Castrenin omat kokemukset lastenteatterin ohjaamisesta haasteineen ja onnistumisineen. Dramaturgi Anna Krogeruksen sähköpostihaastatteluaineistosta nousi erilaiset painotukset esiin kuin aiemmissa haastatteluissa. Krogerus nosti kaupallisuuden, erilaiset ideologiat sekä sukupuoliroolit esiin haitallisuuden kysymykseen. Krogerus korosti lapsen oikeutta omaan kokemukseen ja kasvuun ilman ulkopuolelta tulevia rajoitteita ja määritelmiä. Krogerus kirjoitti myös paljon esiintyjien läsnäolon tärkeydestä sekä läsnäolosta teatterin erityispiirteinä.

Haastatteluissa nousseet seikat ovat suoraan sovellettavissa lastenteatteriin. Lastenteatteria tehdessä tekijän on hyvä ottaa selvää kohdeyleisönsä kehityksen vaiheista, pohdita aiheen valintaa lasten näkökulmasta ja maailmasta käsin, käyttää keinoja, jotka sopivat kohdeyleisön kehitysvaiheeseen ja korostaa esiintyjien läsnäoloa ja reagoitakykyä lapsiyleisöä kohtaan. Lapsiyleisöstä tulee olla vastuussa, ja työtä on lähdettävä tekemään lapsilähtöisesti. Aiheen valinnassa on hyvä tarkkaan pohtia, onko aihe lasten maailmasta ja lapsille sopivalla tavalla käsitelty. Keinoissa on oltava tarkka muun muassa yllätysmomentin kanssa. Liian pelottavan tai käsityskyvyn yli menevän aineiston rinnalla myös liian varovainen ja sisällöltään tyhjä aineisto on lapsille huonoa tai jopa haitallista. Loppuratkaisua miettiessä on tärkeää antaa lapselle jonkinlainen turvallinen ratkaisu sekä jättää lapsi vähintään toivon varaan.

5 Työkalu lastenteatterin ikäraajapohdintaan

Opinnäytetyössäni olen etsinyt määritelmiä käsitteelle haitallinen aineisto lastenteatterissa. Opinnäytetyössäni keräämäni tiedon ja pohdinnan perusteella olin suunnittelut tekemäni työkalun lastenteatterintekijöille helpottamaan lastenteatteriesitysten ikärajojen pohtimista. Ikärajayökalun sijaan loin työkalun, joka mielestäni toimii lapsilähtöisen lastenteatteriesityksen luomisen prosessin apuvälineenä sekä ikärajoittamisen apuna. Työkalu korostaa asioita, joita tulisi erityisesti lastenteatteria tehdessä ottaa huomioon. Näin se toimii lapsilähtöisen ja laadukkaan lastenteatterin tekemisen apuvälineenä. Laadukas

lastenteatteri on mielestäni sekä taiteellisesti hyvin tehtyä että yleisönsä alusta asti huomioon ottavaa, eli tällä tavalla lapsilähtöistä tekemistä ja luomista. Työkalu on opinnäytetyön liitteenä. Liitettä voi vapaasti kopioida ja käyttää, kunhan mainitsee aina liitteen alkuperän.

5.1 Tekoprosessi, tausta-ajatukset ja käyttöohjeet

Lähdin luomaan työkalua tiivistelmäksi omasta tutkimustyöstäni opinnäytetyössäni sekä apuvälineeksi lastenteatteriesityksen ikärajoittamisessa ja esityksen aiheiden sekä keinojen valinnassa. Haitallisen aineiston määrittelyssä ja koko opinnäytetyöni kattavan tutkimuksen kuluessa pintaan nousi mielestäni kahdenlaista aineistoa. Toinen suunta määritteli haitallista aineistoa ja auttoi näin luomaan kehyksiä ikärajoittamiselle, ja toinen määritteli sitä, mitä on tehdä teatteria lapsilähtöisesti. Nämä kaksi asiaa ja suuntaa kytkeytyivät mieleeni ajatuksiksi: ikärajoittamista tarvitaan mahdollisimman vähän kun lastenteatteria tehdään lapsilähtöisesti. Näin halusin luoda työkalun, joka tuo lapsilähtöisyyden ja lastenteatterin ytimen esille alkuperäistä ikärajoitus-aihetta unohtamatta. Työkalusta muotoutui kaksiosainen taulukko tai kuvio.

Työkalu on tarkoitettu käytettäväksi teatterintekijöille, jotka haluavat tehdä lapsilähtöisiä lastenteatteriesityksiä. Sitä tutkiessa voivat saada uusia ajatuksia myös muut lastenkulttuurin kanssa työskentelevät, sekä lastenkasvatustyötä ammatikseen tekevät. Työkalun avulla tekijä voi arvioida oman lastenteatteriesityksensä lapsilähtöisyyttä ja ikärajaa. Työkalu sisältää pohdittavia ja huomioon otettavia seikkoja sekä kysymyssarjoja, joiden avulla taiteilija voi itse arvioida työtään ja mahdollista ikärajaa.

Ennen työkalun lopullisen muodon määrittymistä olin päättänyt, että sen tulisi mahtua yhdelle paperiarkille ja olla mahdollisimman yksinkertainen käyttää. Halusin työkalusta apuvälineen, en suoraa ohjetta tai taulukkoa siitä, mitä pitäisi tai ei pitäisi tehdä. Lastenteatteri on taiteenlaji, jossa on kaksi puolta: taiteilijan oikeus työhönsä ja toisaalta taiteilijan vastuu yleisöstä, joka tarvitsee erityistä suojelua. Halusin luoda työkalusta apuvälineen, jolla taiteilija voi pohtia ja arvioida esityksensä lapsilähtöisyyttä ja saada tukikysymyksiä ikärajapohdintaa. Minun työkaluni on ehdotus ja apuväline, ei suositus tai valmis ohje.

Lähdin ajatuksesta, että työkalu olisi joko kysymyspatteri tai kaavio. Keräsin itselleni mielestäni tärkeimmät opinnäytetyöni pointit paperille ja tiivistin niistä muutaman yläotsikon.

Tässä kohtaa tein valintaa siinä, mitkä itse koin mielekkäiksi ja järkeviksi ohjeistuksiksi teatterintekijälle. Halusin korostaa lapsen oikeutta turvalliseen teatterikokemukseen, omaan kasvuun, mielekkäisiin ja opettavaisiin kokemuksiin sekä positiiviseen asenteeseen elämää ja maailmaa kohtaan. Toisaalta pohdin myös taiteilijan oikeutta työhönsä ja taiteeseensa. Avainsanoja tässä dilemmassa olivat lapsilähtöisyys ja yleisöstä välittäminen. Mielestäni lastenteatteri eroaa aikuisille tehtävistä teatteriesityksistä siinä, että taiteilija on lapsiyleisöstä vastuussa eri tavalla kuin aikuisyleisöstä. Lapsella ei ole riittäviä psyykkisiä ja sosiaalisia valmiuksia ymmärtää, käsitellä ja käydä läpi kaikkea mahdollista. Lapsiin vaikuttamalla vaikutetaan heidän asenteisiinsa, tunteisiinsa ja maailmankuviin vahvemmin kuin aikuisen kohdalla. Lapsi pelkää eri tasolla ja tavalla kuin aikuinen. Nämä ajatukset olivat valitsemieni yläotsikoiden takana. Otsikot olivat: yleisö, lapsen oikeudet, mielekkyys ja lapsilähtöisyys, vastuu, esityksen lopettaminen ja ikärajoitus. Ikärajoittamisesta tuli näin yksi otsikko muiden joukossa.

Kirjoitin jokaisesta otsikosta muutaman lauseen, jotka mielestäni tiivistivät tutkimustyöni löydöksiä parhaiten. Ensimmäiset viisi otsikkoa toimivat lapsilähtöisen lastenteatteriesityksen luomisen prosessin vaiheina. Ikärajoittamisotsikon alle tein kysymyspatterin, joka auttaisi esityksen valmistuttua esityksen mahdollista ikärajoittamista. Kysymyspatteri on avoimempi kuin valmis taulukko ja mahdollistaa taiteilijan oman reflektion työstään ja antaa taiteilijalle myös vapauden että vastuun lapsiyleisöstään. Mielestäni laadukkaassa lastenteatterissa taiteilija on valmis astumaan tällaiseen reflektioon ja kriittiseen pohdintaan omista valinnoistaan. Kysymyspatteria voi tietenkin käyttää myös ulkopuolisella katsojalla palautteen annon apuna ikärajaa pohtiessa.

Tiivistin ja yhdistin otsikoita vielä ja erotin otsikoita kahden yläotsikon alle, jotka olivat lapsilähtöisyys ja ikärajoittaminen. Lapsilähtöisyyden alle tiivistin kolme otsikkoa: yleisö, lapsen oikeudet ja vastuu. Jokaisen otsikon alle kirjoitin tietoa, neuvoja ja pohdittavaa lastenteatteriesityksen aiheen ja keinojen valintaan lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Ikärajoittamisotsikon alaotsikoiksi tulivat aihe, keinot ja esityksen lopettaminen. Näihin alaotsikkoihin keräsin kysymyksiä, joilla ikärajaa lähteä pohtimaan.

Työkalua käyttäessään voi ensin arvioida oman työnsä lapsilähtöisyyttä eri näkökulmista. Pohdinnan alle voi taulukon avulla laittaa koko prosessin sisältäen niin tekstin, esittämisen tavan kuin ohjaustyön. Yleisö-otsikon avulla tekijä voi arvioida etsimänsä tiedon ja omien lapsuuskokemuksiensa valossa kohdeyleisönsä psyykkisiä ja fyysisiä

edellytyksiä vastaanottaa, ymmärtää ja käsitellä esityksen sisältämää materiaalia. Lapsen oikeudet -otsikko korostaa lapsen oikeutta turvalliseen ja mielekkääseen kulttuuri-kokemukseen ja nostaa esiin myös mahdollisen propagandan tiedostamisen esityksessä. Vastuu-osio korostaa tekijän tietoista ymmärtämistä vastuustaan ja laittaa miettimään onko tekijällä mahdollisuutta antaa kohdeyleisölleen jonkinlaisia työkaluja esityksen purkamista varten.

Toinen kaavio auttaa pohtimaan mahdollista ikärajaa esitykselle. Aihe-otsikon alla tekijän on hyvä pohtia, mistä esityksessä todella on aiheeltaan kyse, ja minkä ikäisen kanssa aihetta on hyvä käydä läpi. Osiossa on myös listattu aiheet, joiden kohdalla tulee olla erityisen tarkkana. Keinot-otsikko auttaa tekijää miettimään ja tiedostamaan esityksen yleisilmettä, sen välittämää maailmankuvaa sekä mahdollisia yllätys- tai pelkoelementtejä. Esityksen lopettaminen -otsikon alta löytyy apukysymyksiä esityksen loppuratkaisun tuomaan vaikutukseen ikärajaa miettiessä, sekä apua tiedostamaan, että myös purkukanavan tarjoaminen tai tarjoamatta jättäminen voi vaikuttaa valittuun ikärajaan.

5.2 Käyttökokemuksia

Opinnäytetyötä viimeistellessäni tein opintoihini liittyvää työharjoittelua ohjaajantyön alueella. Käsikirjoitin, dramatisoin ja ohjasin kesän ja syksyn 2014 aikana *Metsä*-nimisen lastenteatteriesityksen. *Metsä* on kiertävä ja osallistava yhden esiintyjän lastenteatteri-esitys, joka yhdistelee itäsuomalaisia uskomus- ja paikallistarinoita, omia tekstejäni Itä-Suomesta kotoisin olevana teatterintekijänä sekä tuttuja kansansatuja. Ohjausvaiheessa käytin luomaani työkalua apuvälineenä ja mittarina siitä, olenko tehnyt työtäni lapsilähtöisesti, ja millä perusteilla olin ikärajaa jo pohtinut. Ikäsuositukseksi olin päättänyt 3 vuotta jo harjoituskauden alussa. Käytin työkalua harjoituskauden viidensissä harjoituksissa harjoitusten jälkeen. Lähdin käyttämään työkalua käymällä läpi kaavioiden kohdat järjestyksessä. Otin tarkastelun alle esityksen kokonaisuutena aiheineen, teksteineen, esitystapoineen ja -keinoineen. Käyn seuraavaksi läpi käymäni ajatuskulun, jonka työkalu minussa herätti.

Lapsilähtöinen lastenteatteriesitys -kaavio sai minut ajattelemaan, että olen tehnyt esitystä jo käsikirjoitusvaiheessa tietty ikäryhmä mielessäni (3–6-vuotiaat). Olin luonut esitystä, jossa on satuja ja kertomuksia, perinteistä tarinankerrontatunnelmaa ja lasten kanssa yhdessä tekemistä sadutuksen muodossa. Esityksessä käytetään keinona eri

roolien välillä hyppimistä kertojasta eri eläin- ja satuhahmoihin. Lavalla on vain yksi näyttelijä, sanko, huivi ja käpyjä. Roolivaihdosten lisäksi näyttelijä nukettaa käpyjä ja luo niistä hahmoja. Pohdin sitä, miten keinot mielestäni vastaavat jollain tasolla lapsen omaa leikkiä, jossa lapset luovat hahmoja nopealla tahdilla kaikesta mahdollisesti käsiin osuvasta. Tarvittavia psyykkisiä ja fyysisiä valmiuksia esityksen vastaanottoon ovat kyky istua paikallaan ja kohdistaa huomionsa edessä tapahtuvaan tarinaan, kyky kuulla ja ymmärtää puhetta ja kyky osallistua interaktioon kielellisesti. Arvioin, että keskiverto kolmi-vuotias pystyy tähän.

Esityksen aiheina ovat muun muassa karhun hännän menetys, ketun juonittelu, vedenväen ja eläinten välinen rauha, rauhan rikkominen ja rauhanrikkojen karkoitus alueelta. Jokaisessa esityksessä on myös improvisoitu, yleisöltä sadutettu tarina. Aiheet tai keinot eivät turvallisuuden näkökulmasta tuntuneet liian rankoilta. Koin toisaalta tarinat myös mielekkäiksi, enkä tyhjänpäiväisiksi tai turhiksi. Työkalun kysymysten kautta päädyin miettimään esityksen teon motivaatiotani. Mieleen nousivat ajatukset: minimalistisuus, tarinankerronnan ja sitä kautta mielestäni teatterin ytimen maagisuus ja sen vahvuus ympäristössä, joka on täynnä tieto- ja kuvavirtaa lapsille. Pohdin myös itseäni päiväkotikäisenä ja kaikkia niitä roolileikkejä, joissa itse heittäydyimme ystäväni kanssa kertomaan tarinoita ja vaihtamaan hahmoja kiihtyvässä tahdissa. Koin, että tuleva esitykseni on lähellä lapsen maailmaa ja olemisen sekä leikkimisen tapaa. En löytänyt esityksestäni vahvaa vaikuttamista, piilomainontaa tai propagandaa.

Arvioin esitystilanteen turvalliseksi lapsiyleisölle, koska näyttelijäni on ammatiltaan pedagogi ja hänellä on sadutuskokemusta sekä soveltavan taiteen kokemusta lasten kanssa. Koin esityksen aiheet ja keinot lapsille läheisiksi ja tutuiksi. Koin myös, että näyttelijän esiintymistyyli on yleisönsä reagoiva ja läsnäoleva, joten reagoimisen ja dialogin mahdollisuus olisi mahdollista tilanteessa, jossa yleisön yllättävään reaktioon haluttaisiin vastata. Esityksen tarinoiden loput ovat myös hyvin ratkaisukeskeisiä ja turvallisia. Viimeistä sadutettavan tarinan loppua ei etukäteen voi tietää, mutta olimme sopineet näyttelijän kanssa, että tarina viedään lopetukseen, ja tarinan impulssit ja ratkaisut sadutetaan lapsilta itseltään. Koen esityksen olevan hyödyllinen lapsille mielikuvituksen kehittämisessä ja osallisuuden tuntemisessa.

Ikäraajataulukkoa läpikäydessäni mietin, että etukäteen pohtimani ikäsuositus perustui pitkälti lapsen fyysisiin ja psyykkisiin valmiuksiin olla läsnä ja osallistua esityksen tekoon. Esityksessä ei ole mitään aiheita, joiden kohdalla tulisi olla varovainen. Koin, ettei vauva

tai pieni taapero välttämättä saisi esityksestä erityistä iloa itselleen. Pieni vauva voisi säikähtää nopeita liikkeitä tai korkeampaa äänenvoimakkuutta, ja taapero ei mahdollisesti jaksaisi istua paikallaan koko esitystä tai olla malttamatta koskea lavalla oleviin käpyihin. Toisaalta asiaa enemmän pohtiessani mietin, että lapsesta riippuen, kaksivuotiaskin voisi jaksaa katsoa esityksen. Esityksen kesto on puoli tuntia, ja se on mielestäni taaperoikäisen kohdalla jo maksimiesitysaika lapsen keskittymiskyvyn perusteella. En kokenut, että lapsiyleisö tarvitsisi aikataulutettua purkua esityksen jälkeen.

Työkalua oli osittain vaikea käyttää itse, kun sitä oli suunnitellut ja opinnäytetyötä kirjoittanut kuukausia. Olin ohjaustani tehdessä prosessoinut paljon näitä kysymyksiä, ja siksi työkalua kokeillessani koin, että olin monet asiat pohtinut läpi jo aiemmin. Se, mihin työkalu itselläni auttoi, oli oman työn kokonaisuuden hahmottamisessa, sanoittamisessa ja omasta työstä hetkeksi ulkopuolelle astumisessa. Yritin katsoa keskeneräistä ohjaustani ulkopuolelta, ja arvioida sitä työkalun kysymysten ja ohjeiden avulla. Työkalu toimi kuin muistilistana, josta tarkistin, että olenhan ottanut huomioon tämän ja tämän asian. Läpikäynnin jälkeen jäi positiivinen olo omasta työstä ja varmempi olo siitä, kelle olen esitystä tekemässä. Työkalu toimi näin omien ajatusteni kirkastajana.

Toivon ja arvioin, että työkalusta voisi olla apua erityisesti niille ohjaajille ja teatterintekijöille, jotka haluaisivat kokeilla ensimmäistä kertaa lastenteatterin tekemistä. Työkalu voisi toimia alkusysäyksenä, arviointityökaluna tai oman ajatuksen kirkastajana epävarmuuden hetkinä. Työkalun ajatusten ja kysymysten kautta voi myös kokeilla katsoa ja arvioida muiden lastenteatteriesityksiä. Arvioinnilla en tarkoita, että työkalu toimisi lastenteatterin teon prosessin tai muodon oikeana vaihtoehtona. Ennemmin työkalu haastaa ajattelemaan sitä, millaista lastenteatteria itse pitää hyvänä, lapsilähtöisenä ja laadukkaana. Myös työkalun kanssa eri mieltä olemisesta voi lähteä uusia ajatuksia omaan työhön.

6 Lopuksi

Opinnäytetyössäni olen tutkinut haitallisen aineiston käsitettä lastenteatterissa lainsäädännön, kehityspsykologian ja haastattelututkimuksen näkökulmista. Kaikissa näkökulmissa olen etsinyt käsitteelle sisällöllisiä määritelmiä teatteriesityksen aiheen ja keinojen

kautta. Tutkimusaineiston pohjalta olen luonut työkalun lapsilähtöisen lastenteatterin luomisen prosessin ja sen arvioimisen avuksi sekä esityksen mahdollisen ikärajoittamisen avuksi.

Opinnäytetyö on ollut mielekästä ja kiinnostavaa tutkimustyötä lastenteatteriin suuntauneelle teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Opinnäytetyöprosessi on antanut minulle paljon aloittelevana lastenteatterintekijänä. Itselleni antoisinta opinnäytetyöprosessissa olivat asiantuntijahaastattelut. Riitta Martsolan haastattelemine oli tärkeä kokemus. Se, että arvostettu, lastensuojeluun ja kasvatukseen erikoistunut psykologi kiinnostui pohtimaan asettamiani kysymyksiä lastenteatteriin liittyen, sai minut luottamaan, että tutkimani asia on tärkeä. Marjaana Castrenin haastattelu oli hieno kokemus tilanteessa, jossa olen itse ponnistelemassa kohti lastenteatterin tekijyyttä. Hänellä oli pitkän linjan teatteriohjaajana ja lastenteatteriin erikoistuneen teatterintekijänä paljon sanottavaa aiheesta. Anna Krogeruksen haastattelu oli erilainen kokemus, koska emme kasvokkain tavanneet. Olen onnellinen, että hän lähti tutkimukseen mukaan. Krogeruksen haastattelu antoi itselleni paljon uusia suuntia ja ajatuksia niin opinnäytetyöhön kuin omaan työhöni lastenteatterin monitekijänä.

Opinnäytetyöprosessi on selkiinnyttänyt omaa pedagogista ja yhteiskunnallista näkemystäni siitä, millaista lastenteatteria haluan urallani tehdä. Minulle on aina lastenteatterissa ollut tärkeää, että sitä arvostettaisiin omana teatterilajinaan eikä väheksyttäisi ”vain” lastenteatterina. Tämä opinnäytetyö on kollegani sanojen mukaan myös statuksen nostatusta lastenteatterille. Lastenteatteri on arvokas taiteenlaji, ja se tarvitsee osakseen ja taakseen pohdintaa sen eri alueista. Tässä työssäni olen halunnut nostaa esille lasten oikeudet laadukkaaseen, lapsilähtöiseen, turvalliseen ja mielekkääseen lastenteatteriin. Haitallisen aineiston pohtimisen kautta olen mielestäni päässyt kiinni ytimeen: lapsilähtöiseen tekemiseen ja sen prosessiin. Kysymyksiin, jotka taiteilijan tulee kysyä itseltään ja työltään arvioidessaan luomansa esityksen lapsilähtöisyyttä ja ikärajaa.

Ikäraja ei ole turha rajoitus. Se on lapsen suojelua ja kunnioittamista. Lapsella on oikeus turvallisuuteen, omaan kasvuun ja toivoon omassa elämässään. Laadukas ja lapsilähtöinen lastenteatteri ottaa nämä seikat huomioon. Tulevaisuudessa haluan pitää nämä seikat työskentelyni taustalla. Ne ovat asioita, joita olen pohtinut pitkään, mutta jotka olen vasta opinnäytetyöni kautta osannut itselleni sanoittaa ja konkretisoida. Toivon opinnäytetyöstäni olevan iloa ja apua lastenkulttuurin tekijöille, tutkijoille ja kokijoille. Toivon sen

avaavan ajatuksia ja nostavan arvostusta sitä kohtaan, mitä me teemme ja näytämme lapsille.

Tulevaisuudessa aion jatkaa työskentelyä lastenteatterissa käsikirjoittajana, ohjaajana, tuottajana ja esiintyjänä. Haluan luoda lapsilähtöistä ja laadukasta lastenkulttuuria. Haluan olla luomassa arvostusta lastenteatteria kohtaan ja luoda uudenlaista lastenteatteria Suomeen. Tästä on hyvä ponnistaa, toivon säikeet ja onnellinen loppu kainalossa. Täältä tullaan!

Lähteet

Ahonen, Timo & Pulkkinen, Lea 2006. Keskilapsuus. Teoksessa Nurmi, Erik ym. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Anttila, Pirkko 2000. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta: taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Helsinki: Akatiimi.

Beilin, Harry 2002. Piaget'n teoria. Teoksessa Vasta, Ross 2002. Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomi: UNIPress Ab.

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014a. Ikärajat ja sisällöt.

http://www.meku.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=390&lang=fi (2.4.2014).

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014b. Kuinka ikärajat annetaan?

http://www.ikarajat.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=167 (luettu 8.10.2014).

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014c. Ikärajojen kriteerit. Ikärajat.fi

<http://www.ikarajat.fi/kriteerit.pdf> (luettu 2.4.2014).

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikkö MEKU 2014d. Ikärajojen perusteet. Ikärajat.fi.

http://www.ikarajat.fi/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=162 (luettu 2.4.2014).

Kuvaohjelmalaki 710/2011.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110710> (luettu 2.4.2014).

Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula 2006. Varhaislapsuus. Teoksessa Nurmi, Erik ym. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Mussen, Paul 2002. Esipuhe. Teoksessa Vasta, Ross 2002. Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomi: UNIPress Ab.

Nurmi, Jan-Erik 2006. Nuoruus. Teoksessa Nurmi, Erik ym. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Paavilainen, Petri 2014. Psykologian tutkimustyöopas. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Speakersforum 2014. Puhujat ja juontajat: kuvaus Riitta Martsola.

http://www.speakersforum.fi/puhujat_ja_juontajat/puhuja_kuvaus/riitta_martsola (luettu 6.6.2014).

Suomen perustuslaki.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (luettu 2.4.2014).

Suomen Unicef 2014. Kysymyksiä ja vastauksia lapsen oikeuksien sopimuksesta. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/kysymyksiä-ja-vastauksia/> (luettu 2.4.2014).

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> (luettu 2.4.2014).

Haastattelut

Castren, Marjaana 2014. Teatteriohjaaja. Haastattelu: 14.6.2014.

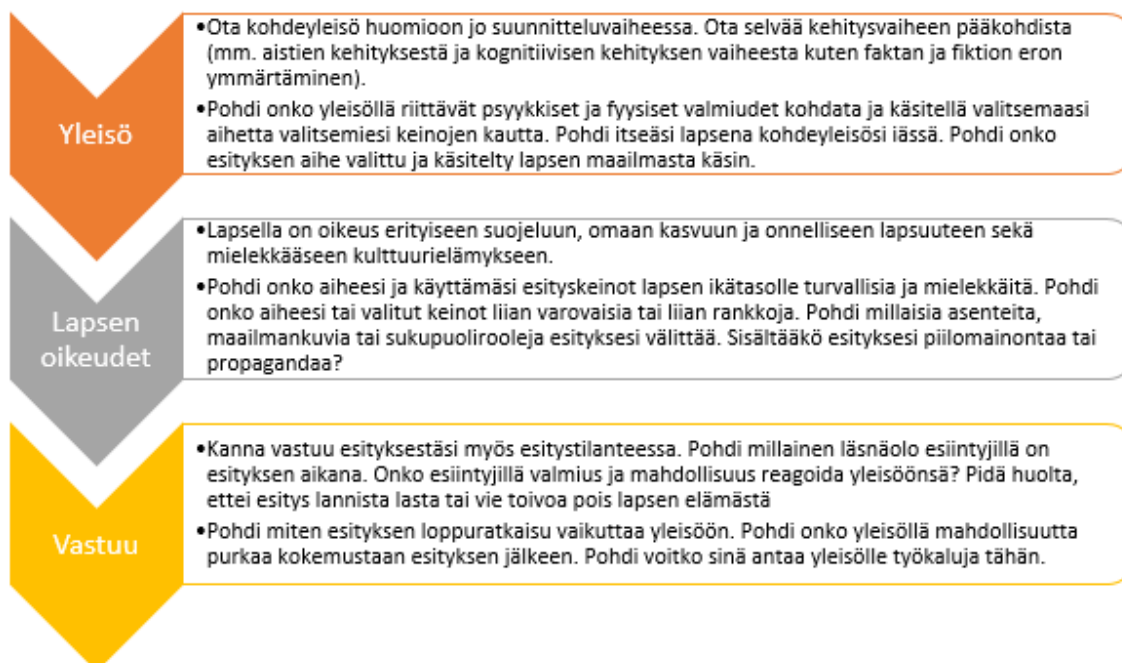
Krogerus, Anna 2014. Dramaturgi. Haastattelu: 14.8.2014.

Martsola, Riitta 2014. Psykologi ja psykoterapeutti. Haastattelu: 6.6.2014.

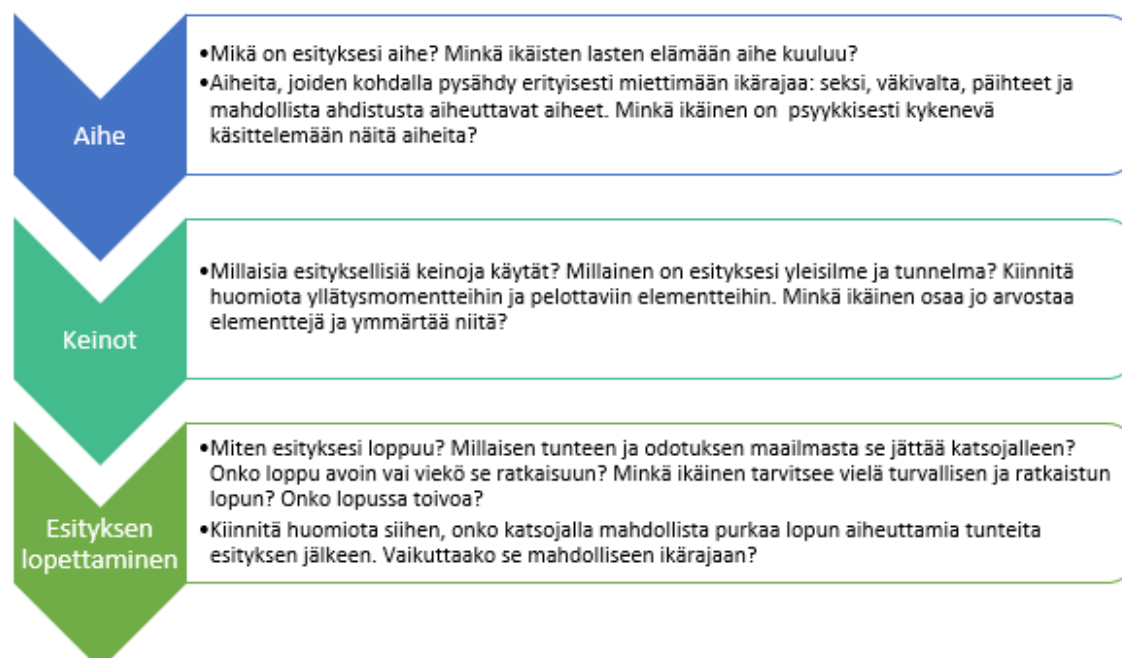
TYÖKALU LAPSilÄHTÖISEN LASTENTEATTERIN TEKEMISEEN, ARVIOIMISEEN JA IKÄRAJOITTAMISEEN

Tämä työkalu on tarkoitettu avuksi lapsilähtöisen lastenteatteriesityksen tekemiseen, arvioimiseen ja ikärajoittamiseen. Tehtäessä lastenteatteria lapsilähtöisesti ikärajoittamista tarvitaan mahdollisimman vähän. Ensimmäinen taulukko sisältää neuvoja lapsilähtöisen teatteriesityksen luomiseen. Toinen taulukko sisältää kysymyksiä, joiden avulla pohtia esityksen ikärajoittamista.

Lapsilähtöinen lastenteatteriesitys

Lastenteatteriesityksen ikärajoittaminen

Helmi Heinonen

Ei saa katsoa! Näkökulmia haitallisen aineiston käsitteelle lastenteatterissa

Teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkintoon kuuluva opinnäytetyö

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2014